

Ruch Biblijny i Liturgiczny

Nr 1

ROK XXIV

1971

OGÓLNE WPROWADZENIE DO MSZAŁU RZYMSKIEGO

(Missale Romanum — editio typica — 1970)

(Przekład Komisji Episkopatu do spraw Liturgii)

WSTĘP

1. Chrystus Pan mając z uczniami odprawić ucztę paschalną, na której ustanowił Ofiarę swego Ciała i Krwi, polecił przygotować przestronną komnatę, usłaną (Łk 22, 12). Kościół zawsze uważał, że polecenie to odnosi się również do niego, gdy ustanawiał przepisy dotyczące sprawowania najświętszej Eucharystii co do przygotowania dusz ludzkich, miejsc, obrzędów i tekstów. Również obecne normy, wydane w oparciu o wolę Drugiego Powszechnego Soboru Watykańskiego, oraz nowy Mszał, którym Kościół obrządku rzymskiego będzie się dotąd posługiwał przy sprawowaniu Mszy, są nowym dowodem tej troski Kościoła, jego wiary i niezmienionej miłości ku najwyższej tajemnicy eucharystycznej, oraz świadczą o nieprzerwanej i ciągłej jego tradycji, mimo wprowadzenia pewnych rzeczy nowych.

ŚWIADECTWO NIEZMIENIONEJ WIARY

2. Ofiarny charakter Mszy uroczysto stwierdzony przez Sobór Trydencki, zgodnie z całą tradycją Kościoła,¹ został na nowo wyrażony przez Drugi Sobór Watykański, który o Mszy wypowiedział te znamienne słowa: „Zbawiciel nasz podczas ostatniej Wieczerzy ustanowił eucharystyczną Ofiarę Ciała i Krwi swojej, aby w niej na wieki utrwalić Ofiarę Krzyża aż do swego przyjścia, i tak Koś-

¹ Sesja XXII, 17 września 1562.

ciolowi, umiłowanej Oblubienicy, powierzyć pamiątkę swojej śmierci i Zmartwychwstania”.²

To czego w ten sposób uczy Sobór, stale wyrażają formuły Mszy. Albowiem nauka wyrażona ściśle tym zwrotem Sakramentarza Leoniańskiego: „Ileokroć sprawujemy tę ofiarę na pamiątkę Chrystusa, dokonuje się dzieło naszego odkupienia”,³ we właściwy sposób i dokładnie jest rozwinięta w Modlitwach Eucharystycznych; w nich bowiem kapłan, dokonując anamnezy, zwraca się do Boga także w imieniu całego ludu, składa mu dzięki i przedstawia żywą i świętą ofiarę, to znaczy dar ofiarny Kościoła i hostię, której ofiarowaniem sam Bóg chciał być prześlągany,⁴ oraz prosi, aby Ciało i Krew Chrystusa były Ofiarą miłą Ojcu i zbawienną dla całego świata.⁵

W ten sposób w nowym Mszale prawidło modlitwy Kościoła odpowiada stałemu prawidłu wiary, które nam przypomina, że, wyjąwszy sposób ofiarowania, jednym i tym samym jest Ofiara Krzyża i jej sakramentalne odnowienie we Mszy, którą podczas ostatniej Wieczery Chrystus Pan ustanowił i jej sprawowanie zlecił Apostołom na swoją pamiątkę, oraz, że Msza stanowi jednocześnie ofiarę uwielbienia, dziękczynienia, prześlągania i zadośćuczynienia.

3. Również cudowną tajemnicę rzeczywistości obecności Pana pod eucharystycznymi postaciami potwierdzoną przez Drugi Sobór Watykański⁶ i inne dokumenty Urzędu Nauczycielskiego Kościoła,⁷ w tym samym znaczeniu w jakim je do wierzenia podał Sobór Trydencki⁸, stwierdza się w obrzędach Mszy nie tylko słowami konsekracji, którymi uobecnia się Chrystusa przez przeistoczenie, lecz również przez poczucie i okazywanie najwyższej czci i adoracji, jak to dzieje się w liturgii eucharystycznej. Z tego samego względu nakłania się lud chrześcijański, by ten podziwu godny Sakrament adorował w szczególności w Czwartek Wieczery Pańskiej oraz w uroczystość Ciała i Krwi Chrystusowej.

4. Natura urzędowego kapłaństwa właściwego prezbiterowi, który w imieniu Chrystusa składa ofiarę i przewodniczy zgromadzeniu świętego ludu, uwydatnia się w formie obrzędu, przez wyższe miejsce i czynności kapłana. Podstawy zaś tego urzędu są wyrażone oraz ja-

² Konst. o liturgii, *Sacrosanctum Concilium*, n. 47; por. Konst. dogm. o Kościele, *Lumen Gentium*, nn. 3, 28; Dekr. o posłudze i życiu kapłanów, *Presbyterorum ordinis*, nn. 2, 4, 5.

³ Por. Sacram. Veronense, ed. Mohlberg, n. 93.

⁴ Por. 3 Modlitwa eucharystyczna.

⁵ Por. 4 Modlitwa eucharystyczna.

⁶ Konst. o liturgii, *Sacrosanctum Concilium*, nn. 7, 47. Dekr. o posłudze i życiu kapłanów, *Presbyterorum ordinis*, nn. 5, 18.

⁷ Por. Pius XII Enc. *Humani generis*, AAS 42 (1950) s. 570—571; Paweł VI, Enc. *Mysterium fidei*, AAS 57 (1965) p. 762—769. Uroczyste wyznanie wiary, AAS 60 (1968), s. 442—443, SKO Instr. *Eucharisticum mysterium*, 25 maja 1967, nn. 3 f, 9; AAS 59 (1967) s. 543, 547.

⁸ Por. Sesja XIII, 11 paźdż. 1551.

sno i obszernie wyjaśnione w dziękczynieniu Mszy Krzyżma w Czwartek Wieczery Pańskiej, w którym wspomina się ustanowienie kapłaństwa. W tym dziękczynieniu stwierdza się nadanie władzy kapłańskiej przez wkładanie rąk; oraz przez wyliczenie poszczególnych czynności, opisuje się samą władzę, będącą kontynuacją władzy Chrystusa, Najwyższego Kapłana Nowego Testamentu.

5. Natura kapłaństwa urzędowego rzuca właściwe światło również na coś innego, co wielce należy cenić, mianowicie na królewskie kapłaństwo wiernych, których duchowa ofiara spełnia się przez posługę kapłanów z łączności z ofiarą Chrystusa, jedynego Pośrednika⁹. Sprawowanie Eucharystii jest bowiem czynnością całego Kościoła, w której każdy powinien czynić tylko to wszystko, co do niego należy, ze względu na jego stopień w ludzie Bożym. Stąd również należy bardziej zwracać uwagę na pewne zasady celebry, o które w ciągu wieków niekiedy mniej dbano. Lud ten jest bowiem ludem Bożym, nabytym Krwią Chrystusa, przez Pana zgromadzonym, jego słowem karmionym, ludem na to powołanym, aby Bogu przedstawiał prośby całej rodziny ludzkiej, ludem, który w Chrystusie dzięki czyni za misterium zbawienia składając jego Ofiarę, wreszcie ludem, który przez komunię Ciała i Krwi Chrystusa zrasta się w jedno. Lud ten, aczkolwiek jest święty przez swoje pochodzenie, wszelako przez samo świadome, czynne i owocne uczestnictwo w eucharystycznym misterium stale wzrasta w świętości¹⁰.

WIERNOŚĆ TRADYCJI

6. Gdy drugi Sobór Watykański zarządził rewizję obrzędów Mszy, polecił między innymi, by niektóre obrzędy przywrócono „stosownie do pierwotnej tradycji Ojców”¹¹, czyli używając tych samych słów co św. Pius V w Piśmie Apostolskim zaczynającym się od słów „Quo primum”, którym w roku 1570 ogłoszony został Mszał Trydencki. Ta zgodność słów pozwala stwierdzić, jakim sposobem oba Mszały Rzymskie, aczkolwiek dzielą je cztery wieki, zawierają jedną i tę samą tradycję. Jeśli się zaś zważy wewnętrzne pierwiastki tej tradycji, rozumie się, jak wspaniale i szczęśliwie drugi udoskołała pierwszy.

7. W trudnych zaiste czasach, w których narażona była katolicka wiara o ofiarnym charakterze Mszy, o kapłaństwie urzędowym, o rzeczywistej i stałej obecności Chrystusa pod postaciami eucharystycznymi, św. Piusowi V zależało przede wszystkim na tym, by zachować nowszą tradycję, niesłusznie zwalczaną, przy wprowadzeniu

⁹ Por. Dekret o posłudze i życiu kapłanów *Presbyterorum ordinis*, n. 2.

¹⁰ Por. Konst. o liturgii, *Sacrosanctum Concilium*, n. 11

¹¹ Konst. o liturgii, *Sacrosanctum Concilium*, n. 50.

tylko bardzo małych zmian świętego obrzędu. W rzeczy samej mszał z roku 1570 bardzo mało różni się od pierwszego spośród wszystkich, wydanego drukiem w r. 1474, który znowu ze swej strony wiernie powtórzył mszał czasów Inocentego III. Nadto kodeksy Biblioteki Watykańskiej, aczkolwiek umożliwiły poprawienie niektórych wyrażań, nie pozwoliły wszakże, by w owym badaniu „starych i uznanych autorów” cofnięto się dalej, niż do średniowiecznych komentarzy liturgicznych.

8. Dziś natomiast, owa „tradycja świętych Ojców”, której trzymali się korektorzy mszału św. Piusa V wzbogacona została przez niezliczone pisma uczonych. Po pierwszym wydaniu Sakramentarza Gregoriańskiego w roku 1571, często wydawano drukiem krytycznie opracowane stare sakramentarze rzymskie i ambrojańskie, tak samo jak starodawne księgi liturgiczne hiszpańskie i gallikańskie, które ukazały liczne, nieznanne dotąd modlitwy o niemałej wartości duchowej.

Również tradycje dawnych wieków, poprzedzających ustanowienie obrządków Wschodu i Zachodu, teraz lepiej są znane dzięki temu, że znaleziono wiele dokumentów liturgicznych.

Oprócz tego postępujące studia nad Ojcami Kościoła rzuciły na teologię tajemnicy eucharystycznej światło nauki najwybitniejszych w chrześcijańskiej starożytności Ojców, jak św. Ireneusza, św. Ambrozego, św. Cyryla Jerozolimskiego, św. Jana Złotoustego.

9. Dlatego „tradycja świętych Ojców” wymaga nie tylko, by zachowywano to, co przekazali nasi najbliżsi przodkowie, lecz by objęto i głębiej rozważano wszelkie minione okresy Kościoła i wszystkie sposoby, jakimi jedyna jego wiara wyrażała się w formach ludzkiej kultury, tak się różniących między sobą, zwłaszcza tych, które krzewiły się w okręgach semickich, greckich i łacińskich. To szersze spojrzenie pozwala nam dostrzec, jak Duch Święty używa ludowi Bożemu podziwu godnej wierności w zachowywaniu niezmiennego depozytu wiary mimo bardzo wielkiej różnorodności modlitw i obrzędów.

DOSTOSOWANIE DO NOWYCH WARUNKÓW

10. Nowy Mszał świadczy o prawie modlitwy Kościoła Rzymskiego i jednocześnie zabezpiecza przekazany przez nowsze Sobory depozyt wiary, a z drugiej strony stanowi duży krok naprzód w liturgicznej tradycji.

Gdy bowiem Ojcowie Drugiego Soboru Watykańskiego powtarzali dogmatyczne zasady Soboru Trydenckiego, przemawiali w całym innym okresie świata; dlatego w dziedzinie duszpasterstwa mogli podać postanowienia i rady, jakich przed czterema wiekami nie można było nawet przewidywać.

11. Już Sobór Trydencki uznał wielką wartość katechetyczną, zaktą w odprawianiu Mszy; nie zdołał wszakże wyprowadzić stąd wszystkich wniosków dla praktycznego życia. Wielu usilnie żądało zezwolenia na używanie krajowego języka w sprawowaniu eucharystycznej Ofiary. W stosunku do tego żądania Sobór, uwzględniając ówczesne okoliczności, uważał za swój obowiązek, znowu podkreślić tradycyjną doktrynę Kościoła, według której eucharystyczna Ofiara w pierwszym rzędzie jest dziełem samego Chrystusa, a przeto na skuteczność jej nie wywiera wpływu sposób, w jaki wierni w niej uczestniczą. Dlatego ogłoszono w następujących stanowczych, a jednocześnie umiarkowanych słowach: „Chociaż Msza zawiera bogatą treść dla pouczenia wiernego ludu, mimo to nie wydało się Ojcom właściwe, aby wszędzie sprawowana była w języku krajowym”¹². Sobór Trydencki obwieścił, że potępia tego, kto by utrzymywał że: „Potępić należy obrzęd Kościoła Rzymskiego, w którym po cichu wymawia się część Kanonu i słowa konsekracji; albo że należy Mszę odprawiać w języku krajowym”¹³.

Niemniej, chociaż Sobór Trydencki zakazał używania języka krajowego we Mszy to jednak nakazał duszpasterzom, by zastępowali jego brak odpowiednią katechezą: „Aby owieczki Chrystusa nie głodowały... nakazuje święty Sobór pasterzom i poszczególnym duszpasterzom, by często w czasie odprawiania Mszy sami lub przez innych wykładali coś z tego, co się czyta we Mszy oraz by między innymi objaśniali jakiś obrzęd tej naświętszej Ofiary, zwłaszcza w niedziele i święta”¹⁴.

12. Dlatego Drugi Sobór Watykański, zgromadzony celem przystosowania Kościoła do wykonywania jego apostołskiego zadania w tych czasach, tak jak Sobór Trydencki, w pełni docenił dydaktyczny i duszpasterski charakter Liturgii¹⁵, i gdy żaden katolik nie przeczył prawowitości i skuteczności obrzędu świętego dokonywanego w języku łacińskim, mógł również przyznać: „Nierzadko użycie języka krajowego może być bardzo pożyteczne dla ludu” i pozwolił na jego używanie¹⁶. Żarliwość, z jaką tę uchwałę wszędzie przyjęto, sprawiła, że pod kierunkiem Biskupów i samej Stolicy Apostolskiej, wszelkie czynności liturgiczne z uczestnictwem ludu wolno odprawiać w języku krajowym, aby pełniej rozumiano odprawiany obrzęd.

13. Jednakże ponieważ używanie języka krajowego w świętej Liturgii jest narzędziem, wprawdzie ważnym, dla tych jaśniejszego wyrażania katechezy misterium, zawartej w celebrze, Drugi Sobór Watykański ponadto wezwał do wykonania niektórych przepisów

¹² Sesja XXII, Doctr. de SS. Missae Sacrificio, cap. 8.

¹³ Sesja XXII, Doctr. de SS. Missae Sacrificio, can. 9.

¹⁴ tamże.

¹⁵ Por. Konst. o liturgii, *Sacrosanctum Concilium*, n. 33.

¹⁶ tamże, n. 36.

trydenckich, którym nie wszędzie dano posłuch, jak głoszenie homilii w niedziele i święta¹⁷ i możliwość wtrącenia wyjaśnień wśród świętych obrzędów¹⁸.

Nade wszystko zaś Drugi Sobór Watykański, który doradzał „ów doskonalszy sposób uczestniczenia we Mszy, polegający na przyjmowaniu przez wiernych, po komunii kapłana, Ciała Pańskiego z tej samej Ofiary”¹⁹ zachęcał, by urzeczywistniano inne życzenie Ojców trydenckich, by mianowicie dla pełniejszego uczestniczenia w świętej Eucharystii „wierni obecni na poszczególnych Mszach komunikowali nie tylko duchowo, lecz również sakramentalnie przyjmując Eucharystię”²⁰.

14. Tym samym duchem i pasterską gorliwością wiedziony, Drugi Sobór Watykański mógł w nowy sposób rozważyć przepis trydencki o komunii pod obydwoma postaciami. Ponieważ dziś bynajmniej nie podaje się w wątpliwość doktrynalnych zasad o pełnej mocy Komunii, gdy przyjmuje się Eucharystię pod jedną postacią chleba, Sobór pozwolił przyjmować niekiedy komunię pod obydwoma postaciami, gdy mianowicie przez wymowniejszą formę znaku sakramentalnego nastęrcza się szczególnie dogodna sposobność głębszego zrozumienia sakramentu, w którym wierni uczestniczą²¹.

15. W ten sposób Kościół, pozostając wiernym swemu zadaniu nauczyciela prawdy i strzegąc „rzeczy starych”, czyli depozytu tradycji, spełnia również obowiązek rozważania i roztropnego stosowania rzeczy „nowych” (por. Mt. 13, 52).

Pewna bowiem część nowego mszału wyraźniej przystosowuje modlitwy Kościoła do potrzeb współczesnych. Należą tutaj głównie Msze obrzędowe i w różnych potrzebach, w których tradycja i nowość odpowiednio wzajemnie się łączą. Gdy bowiem nietknięte pozostały liczne zwroty zaczerpnięte z najstarszej tradycji Kościoła, i znane z często wydawanego Mszału Rzymskiego, wiele innych zostało dostosowanych do dzisiejszych wymogów i warunków, inne natomiast jak modlitwy za Kościół, laików, o poświęcenie pracy ludzkiej, za wspólnotę wszystkich ludów, w pewnych potrzebach właściwych naszemu czasom, zostały na nowo ułożone; z nowych dokumentów Soboru czerpano myśli, a często również wyrażenia.

Z powodu uwzględnienia nowej sytuacji obecnego świata, wydawało się, że w korzystaniu z tekstów najstarszej tradycji tak czcigodnemu skarbowi nie wyrządza się żadnej zniewagi, jeśli niektóre zdania zmieniono, aby wyrażenie tym lepiej zharmonizować z językiem dzisiejszej teologii i oddać zgodnie z prawdą obecną karność

¹⁷ tamże, n. 52.

¹⁸ tamże, n. 35, 3.

¹⁹ tamże, n. 55.

²⁰ Sesja XXII, Doctr. de SS. Missae Sacrificio, cap. 6.

²¹ Por. Konst. o liturgii, *Sacrosanctum Concilium*, n. 55.

kościelną. Dlatego zostały zmienione niektóre powiedzenia odnoszące się do oceny i używania dóbr ziemskich, jak również wyrażenia, które wskazywały na pewną formę zewnętrznej pokuty właściwą innym wiekom Kościoła.

W ten sposób normy liturgiczne Soboru Trydenckiego w licznych szczegółach zostały dopełnione i udoskonalone przez normy Drugiego Soboru Watykańskiego, który do końca doprowadził wysiłki zmierzające do zbliżenia wiernych do świętej Liturgii, podejmowane w ciągu tych czterech wieków, zwłaszcza zaś w ostatnim wieku, najbardziej przez ruch liturgiczny popierany przez świętego Piusa X i jego następców.

ROZDZIAŁ I

ZNACZENIE I GODNOŚĆ SPRAWOWANIA EUCHARYSTII

1. Odprawianie Mszy świętej, jako czynność Chrystusa i zorganizowanego hierarchicznie ludu Bożego, stanowi ośrodek całego życia chrześcijańskiego tak Kościoła powszechnego jak i lokalnego, oraz poszczególnych wiernych¹. We Mszy bowiem osiąga punkt szczytowy zarówno działanie Boga uświęcające w Chrystusie świat, jak i kult, który ludzie składają Ojcu, uwielbiając Go przez Chrystusa, Syna Bożego². Ponadto we Mszy tak wspomina się w ciągu roku boskie tajemnice Odkupienia, że stają się one w pewien sposób obecne³. Natomiast pozostałe czynności sakralne i wszystkie inne akty życia chrześcijańskiego wiążą się ze Mszą, wypływają z niej i ku niej się kierują⁴.

2. Dlatego rzeczą nadzwyczaj ważną jest tak przygotować odprawienie Mszy czyli Wieczerzy Pańskiej, aby słudzy ołtarza oraz wierni uczestnicząc w niej, każdy stosownie do swego stanowiska, w pełniejszym stopniu mogli otrzymywać te owoce⁵, dla których osiągnięcia Chrystus Pan ustanowił eucharystyczną ofiarę swego Ciała i swojej Krwi, i powierzył Kościołowi, umiłowanej oblubienicy, jako pamiątkę swojej męki i zmartwychwstania⁶.

3. Osiągnie się to jeśli po uwzględnieniu natury i innych właściwości każdego zgromadzenia, całą akcją liturgiczną tak się pokieruje, by prowadziła wiernych do świadomego, czynnego i pełnego

¹ Por. 2 Sob. Wat. Konst. o liturgii *Sacrosanctum Concilium*, nr 41; Konst. dogm. o Kościele, *Lumen gentium*, nr 11; Dekr. o posłudze i życiu kapłanów, *Presbyterorum ordinis*, nr 2, 5, 6; Dekr. o pasterskich zadaniach biskupów, *Christus Dominus*, nr 30; Dekr. o ekumenizmie, *Unitatis redintegratio*, nr 15; Św. Kongr. Obrzędów, Instrukcja *Eucharisticum mysterium*, 25 maja 1967, nr 3e, 6: AAS 59 (1967) s. 542, 544—545.

² Por. Konst. o liturgii, *Sacrosanctum Concilium*, nr 10.

³ Por. Konst. o liturgii, *Sacrosanctum Concilium*, nr 102.

⁴ Por. Dekr. o posłudze i życiu kapłanów, *Presbyterorum ordinis*, nr 5; Konst. o liturgii, *Sacrosanctum Concilium*, nr 10.

⁵ Por. Konst. o liturgii, *Sacrosanctum Concilium*, nr 14, 19, 26, 28, 30.

⁶ Por. Konst. o liturgii, *Sacrosanctum Concilium*, nr 47.

uczestnictwa obejmującego ciało i duszę, płonącego wiarą, nadzieją i miłością, uczestnictwa, którego pragnie Kościół, którego domaga się sama natura akcji liturgicznej i do którego lud Boży na mocy chrztu jest uprawniony i zobowiązany⁷.

4. Chociaż obecność i czynne uczestnictwo wiernych, które wyraźniej ukazują społeczno-kościelną naturę akcji liturgicznej⁸, nie zawsze dają się zrealizować, sprawowanie Eucharystii jest zawsze skuteczne i odznacza się godnością, ponieważ jest czynem Chrystusa i Kościoła⁹, w którym kapłan zawsze działa dla zbawienia ludu.

5. Sprawowanie Eucharystii, jak zresztą cała Liturgia, dokonuje się za pośrednictwem znaków widzialnych, przez które wiara się żywi, umacnia i wypowiada¹⁰, dlatego należy dołożyć jak największe starań o taki dobór i takie ułożenie form i elementów, proponowanych przez Kościół, aby uwzględniając okoliczności osób i miejsca, przyczyniały się one intensywniej do czynnego i pełnego uczestnictwa i lepiej odpowiadały duchowemu pożytkowi wiernych.

6. Celem tego wprowadzenia jest zarówno podanie ogólnych zasad właściwego sprawowania Eucharystii, jak i przedstawienie reguł, które kierują poszczególnymi formami odprawiania. Natomiast zgodnie z Konstytucją o świętej Liturgii, Konferencje Biskupów dla podległych sobie obszarów mogą ustalić przepisy, uwzględniające tradycje i właściwości ludów, krajów i różnych grup¹¹.

---

⁷ Por. Konst. o liturgii, *Sacrosanctum Concilium*, nr 14.

⁸ Por. Konst. o liturgii, *Sacrosanctum Concilium*, nr 41.

⁹ Por. Dekr. o posłudze i życiu kapłanów, *Presbyterorum ordinis*, nr 13.

¹⁰ Por. Konst. o liturgii, *Sacrosanctum Concilium*, nr 59.

¹¹ Por. Konst. o liturgii, *Sacrosanctum Concilium*, nr 37—40.

ROZDZIAŁ II

STRUKTURA, ELEMENTY I CZĘŚCI MSZY ŚWIĘTEJ

I. OGÓLNA STRUKTURA MSZY ŚW.

7. Na Mszy, czyli Wieczerzy Pańskiej, lud Boży gromadzi się pod przewodnictwem kapłana, który zastępuje Chrystusa, aby sprawować pamiętkę Pana, czyli ofiarę eucharystyczną¹². Dlatego do lokalnego zgromadzenia Kościoła świętego odnosi się w szczególny sposób obietnica Chrystusa: „Gdzie są dwaj albo trzej zebrani w Imię moje, tam jestem pośród nich” (Mt 18, 20). W czasie odprawiania Mszy, w której została uwieczniona ofiara Krzyża¹³, Chrystus jest rzeczywiście obecny w samym zgromadzeniu zebranych w jego imię, w osobie kapłana, w swoim słowie i wreszcie w sposób substancjalny i trwały pod postaciami eucharystycznymi¹⁴.

8. Msza św. składa się jak gdyby z dwóch części: z liturgii słowa i liturgii eucharystycznej; są one ze sobą tak ściśle związane, że tworzą jeden akt kultu¹⁵. We Mszy przygotowany jest stół słowa Bożego i Ciała Chrystusowego, z którego wierni otrzymują naukę i pokarm¹⁶. Pozostałe zaś obrzędy otwierają lub kończą akcję liturgiczną.

---

¹² Por. Dekr. o posłudze i życiu kapłanów, *Presbyterorum ordinis* nr 5; Konst. o liturgii, *Sacrosanctum Concilium*, nr 33.

¹³ Por. Sob. Tryd., Sesja XXII, r. I; Paweł VI, uroczyste wyznanie wiary, 30 czerwca 1968, nr 24; A. A. S. 60 (1968) s. 442.

¹⁴ Por. Konst. o liturgii, *Sacrosanctum Concilium*, nr 7; Paweł VI, Enc. *Mysterium Fidelis*, 3 września 1965: A. A. S. 57 (1965) s. 764; Sw. Kongr. Obrzędów, Instrukcja *Eucharisticum mysterium*, 25 maja 1967, nr 10: A. A. S. 59 (1967) s. 547.

¹⁵ Por. Konst. o liturgii, *Sacrosanctum Concilium* n. 56. Św. Kongr. Obrzędów, Instrukcja *Eucharisticum mysterium*, 25 maja 1967, nr 10: A. A. S. 59 (1967) s. 547.

¹⁶ Por. Konst. o liturgii, *Sacrosanctum Concilium*, nr 48; 51, Konst. dogm. o Objawieniu Bożym, *Dei Verbum*, nr 21; Dekr. o posłudze i życiu kapłanów, *Presbyterorum ordinis*, nr 4.

II. RÓŻNE ELEMENTY MSZY ŚW.

Czytanie i wyjaśnianie słowa Bożego

9. Kiedy w Kościele czyta się Pisma święte, wtedy sam Bóg przemawia do swego ludu, a Chrystus, obecny w swoim słowie, głosi Ewangelię.

Dlatego też wszyscy powinni ze zcją słuchać czytań słowa Bożego, stanowią one bowiem w liturgii element o bardzo wielkim znaczeniu. A chociaż słowo Boże w czytaniach Pisma św. zwraca się do wszystkich ludzi w każdej epoce i może być przez nich zrozumiane, jednak jego skuteczność wzrasta dzięki żywemu wykładowi, to jest dzięki homilii, która jest częścią akcji liturgicznej¹⁷.

Modlitwy i inne części liturgii należące do kapłana

10. Pierwsze miejsce wśród części liturgii należących do kapłana, zajmuje modlitwa eucharystyczna, punkt szczytowy całej akcji liturgicznej. Należą do niego również: kolekta, modlitwa nad darami ofiarnymi i modlitwa po Komunii. Kapłan, który przewodniczy zebranym zastępuje Chrystusa, kieruje te modlitwy do Boga w imieniu całego świętego ludu i wszystkich obecnych¹⁸. Słusznie więc nazywa się je modlitwami przewodniczącego (orationes praesidentiales).

11. Do kapłana, jako przewodniczącego zgromadzenia, należy również wypowiadanie niektórych wezwań oraz formuł wprowadzających i kończących, przewidzianych w samym obrzędzie, głoszenie słowa Bożego i udzielenie końcowego błogosławieństwa. Może też w bardzo zwięzłych słowach wprowadzać wiernych w niektóre części liturgii, a mianowicie przed rozpoczęciem akcji liturgicznej: w treść Mszy dnia, przed czytaniem; w liturgię słowa, przed prefacją; w modlitwę eucharystyczną. Przed rozesłaniem wiernych kapłan może swoim słowem zakończyć całą akcję liturgiczną.

12. Sama natura modlitw przewodniczącego wymaga, aby wymawiano je głośno i wyraźnie i żeby wszyscy słuchali ich z uwagą¹⁹. Gdy więc kapłan je wypowiada, nie może być innych modlitw lub śpiewów, nie wolno również grać na organach czy innych instrumentach muzycznych.

13. Kapłan modli się nie tylko jako przewodniczący w imieniu całej wspólnoty, niekiedy modli się wyłącznie we własnym imieniu,

¹⁷ Por. Konst. o liturgii, *Sacrosanctum Concilium*, nr 7, 33, 52.

¹⁸ Por. Konst. o liturgii, *Sacrosanctum Concilium* nr 33.

¹⁹ Por. Św. Kongr. Obrzędów, Instrukcja *Musicam sacram*, 5 marca 1967, nr 14: AAS 59 (1967) s. 304.

aby swój urząd spełniać z większym skupieniem i głębszą pobożnością. Modlitwy tego rodzaju wymawia po cichu.

Inne formuły występujące w czasie akcji liturgicznej

14. Ponieważ odprawianie Mszy ma z natury charakter społeczny, dlatego wielka siła oddziaływania tkwi w dialogach między celebransem a zgromadzeniem wiernych oraz w aklamacjach²¹, są one bowiem nie tylko zewnętrznymi znakami wspólnego odprawiania lecz także podtrzymują i realizują łączność między kapłanem i ludem.

15. Aklamacje i odpowiedzi wiernych na pozdrowienia i modlitwy kapłana stanowią ten stopień czynnego uczestnictwa, który winien być praktykowany przez zgromadzenie wiernych w każdej formie Mszy, aby jasno wyrażała się i rozwijała akcja całej wspólnoty²².

16. Inne części liturgii, bardzo pożyteczne dla ukazania i podtrzymania czynnego uczestnictwa wiernych, a należące do całego zgromadzenia, to przede wszystkim: akt pokuty, wyznanie wiary, modlitwa powszechna i modlitwa Pańska.

17. Spośród innych formuł:

a) jedne stanowią obrzęd, czyli samoistną czynność liturgiczną, należą do nich: hymn „Chwała na wysokości”, psalm responsoryjny, „Święty”, aklamacja po konsekracji, śpiew po Komunii.

b) inne zaś towarzyszą jakiemuś obrzędowi: śpiew na wejście, na ofiarowanie, podczas łamania chleba („Baranku Boży”) i na Komunię.

Sposób wypowiedzania różnych tekstów

18. Kapłan, usługujący i wszyscy, którzy wypowiadają teksty przeznaczone do głośnego i wyraźnego odmawiania, powinni dostosować głos do rodzaju danego tekstu (czytanie, modlitwa, wezwanie, aklamacja, śpiew), do formy sprawowania akcji liturgicznej i stopnia uroczystości. Należy też uwzględniać właściwości różnych języków i charakterystyczne cechy kultury poszczególnych narodów. Słowa: „mówić”, „odmawiać”, „wymawiać” („dicere”) i „wypowiadać” („proferre”), których używa się w niżej podanych rubrykach i przepisach,

²⁰ Por. Konst. o liturgii, *Sacrosanctum Concilium*, nr 26, 27; Św. Kongr. Obrzędów, Instrukcja *Eucharisticum mysterium*, 25 maja 1967, nr 3 d: AAS 59 (1967) s. 542.

²¹ Por. Konst. o liturgii, *Sacrosanctum Concilium*, nr 30.

²² Por. Św. Kongr. Obrzędów, Instrukcja *Musicam sacram*, 5 marca 1967, nr 16 a: AAS 59 (1967) s. 305.

odnoszą się tak do śpiewu jak i recytacji, z zachowaniem zasad poprzednio wyłożonych.

Znaczenie śpiewu

19. Apostoł wzywa wyznawców Chrystusa, którzy zbierają się w oczekiwaniu przyjścia swego Pana, aby wspólnie śpiewali psalmy, hymny i pieśni duchowe (por. Kol. 3, 16). Śpiew jest bowiem znakiem radosnego wzruszenia serca (por. Dz. 2, 46). Tak więc słuszne jest spostrzeżenie św. Augustyna: „jeśli ktoś miłuje, ten śpiewa”²³, i już w starożytności stało się przysłowiem, że „kto dobrze śpiewa, podwójnie się modli”.

Należy zatem przywiązywać wielką wagę do wykonywania śpiewu podczas obrzędów, uwzględniając przy tym wrodzone zdolności poszczególnych narodów oraz możliwości każdego zgromadzenia. Nie jest jednak rzeczą konieczną zawsze śpiewać wszystkie teksty przeznaczone w zasadzie do śpiewu.

Dobierając części, które mają być rzeczywiście śpiewane, pierwszeństwo należy przyznać tym, które posiadają większe znaczenie, a więc przede wszystkim tym, które śpiewa kapłan i asystujący a lud na nie odpowiada oraz wykonywanym wspólnie przez kapłana i lud²⁴. Ponieważ coraz częściej zbierają się wierni różnych narodowości, dlatego trzeba się starać, aby umieli oni śpiewać razem w języku łacińskim przynajmniej niektóre stałe części Mszy, a zwłaszcza wyznanie wiary i modlitwę Pańską, korzystając z łatwiejszych melodii²⁵.

Gesty i postawa ciała

20. Jednakowa postawa ciała, którą powinni zachowywać wszyscy uczestnicy liturgii jest znakiem wspólnoty i jedności zgromadzenia, wyraża bowiem a zarazem wywiera wpływ na myśli i uczucia uczestników²⁶.

21. Aby osiągnąć jednolitość w gestach i postawie ciała, wierni powinni zastosować się do wskazań, jakie podczas akcji liturgicznej kierują do nich diakon, kapłan lub inny sługa liturgii. Ponadto w każdej Mszy, o ile przepisy nie określą inaczej, wierni mają stać:

²³ Sermo 336, 1: PL 38, 1472.

²⁴ Por. Św. Kongr. Obrzędów, Instrukcja *Musicam sacram*, 5 marca 1967, nr 7, 16: AAS 59 (1967) ss. 302, 305.

²⁵ Por. Konst. o liturgii, *Sacrosanctum Concilium*, nr 54; Św. Kongr. Obrzędów, Instrukcja *Inter Oecumenici*, 26 września 1964, nr 59: AAS 56 (1964) s. 891; Instrukcja *Musicam sacram*, 5 marca 1967, nr 47: AAS 59 (1967) s. 314.

²⁶ Por. Konst. o liturgii, *Sacrosanctum concilium*, nr 30.

od rozpoczęcia śpiewu na wejście, lub gdy kapłan podchodzi do ołtarza aż do kolekty włącznie, podczas śpiewu „Alleluja” przed Ewangelią i gdy się głosi Ewangelię, w czasie wyznania wiary i modlitwy powszechnej oraz od modlitwy nad darami ofiarnymi aż do zakończenia Mszy św. z wyjątkami podanymi niżej.

Siedzą natomiast podczas czytań przed Ewangelią i psalmu responsoryjnego, podczas homilii i przygotowania darów, oraz według uznania, gdy zachowuje się milczenie po Komunii. Klękają zaś na czas konsekracji, chyba że stanie temu na przeszkodzie brak miejsca, większa liczba obecnych czy inne uzasadnione przyczyny.

Konferencja Biskupów ma jednak prawo przystosować gesty i postawę ciała określone w Obrzędach Mszy rzymskiej do kultury poszczególnych narodów²³. Należy przy tym uwzględnić treść i charakter odpowiedniej części Mszy.

22. Do gestów zalicza się także czynności, jak przyjście kapłana do ołtarza, przyniesienie darów i podchodzenie wiernych do Komunii. Trzeba się starać, by te czynności były wykonywane godnie z towarzyszeniem właściwych im śpiewów, określonych szczegółowymi przepisami.

Milczenie

23. Należy także zachowywać w stosownym czasie sakralne milczenie, jako część akcji liturgicznej²⁸. Natura milczenia uzależniona jest od momentu Mszy, w którym ono występuje. I tak w czasie aktu pokuty i po wezwaniu do modlitwy każdy skupia się w sobie; po czytaniu lub po homilii uczestnicy krótko rozważają to co usłyszeli, po Komunii zaś w sercu swoim wielbią Boga i modlą się.

III. POSZCZEGÓLNE CZĘŚCI MSZY

A) OBRZĘDY WSTĘPNE

24. Części poprzedzające liturgię słowa, a więc: wejście, pozdrowienie, akt pokuty, „Panie zmiłuj się”, „Chwała na wysokości” i kolekta, mają charakter wstępu, wprowadzenia i przygotowania. Obrzędy te mają na celu, by wierni którzy zbierają się razem połączyli się we wspólnotę i przygotowali się do odpowiedniego słuchania słowa Bożego i do godnego sprawowania Eucharystii.

²⁷ Por. Konst. o liturgii, *Sacrosanctum concilium*, nr 39.

²⁸ Por. Konst. o liturgii, *Sacrosanctum Concilium*, nr 30; Św. Kongr. Obrzędów, Instrukcja *Musicam sacrām*, 5 marca 1967, nr 17: AAS 59 (1967) s. 305.

Wejście

25. Po zgromadzeniu się ludu, gdy wchodzi kapłan z asystą, rozpoczyna się śpiew na wejście. Ma on rozpocząć akcję liturgiczną, pogłębić jedność zgromadzonych, wprowadzić ich myśli w misterium okresu liturgicznego lub obchodu świątecznego oraz towarzyszyć procesji kapłana i asysty.

26. Śpiew na wejście wykonuje chór, lub kantor, na przemian z ludem, może go też w całości wykonać lud lub sam chór. Można śpiewać albo antyfonę z psalmem, zaczerpniętą z Graduału Rzymskiego lub Graduału Zwykłego, albo inną pieśń dostosowaną do charakteru czynności świętej, dnia lub okresu, której tekst został zatwierdzony przez Konferencję Biskupów.

Jeśli nie wykonuje się śpiewu na wejście, wtedy antyfonę zamieszczoną w Mszale recytują wierni lub niektórzy z nich, albo lektor, albo sam kapłan, po pozdrowieniu ludu.

Pozdrowienie ołtarza i zgromadzonego ludu

27. Po przybyciu do prezbiterium kapłan i asysta składają cześć ołtarzowi. Nadto dla okazania czci kapłan i asysta wyższą całują ołtarz, a kapłan, jeśli jest to wskazane, może go okadzić.

28. Gdy skończy się śpiew na wejście, kapłan i całe zgromadzenie czynią znak krzyża. Następnie kapłan przez pozdrowienie oznajmia zebranej wspólnocie obecność Pana. Przez to pozdrowienie i odpowiedź ludu ukazuje się misterium zgromadzonego Kościoła.

Akt pokuty

29. Po pozdrowieniu ludu kapłan lub ktoś odpowiedni spośród usługujących może w bardzo zwięzłych słowach wprowadzić wiernych w treść Mszy danego dnia. Następnie kapłan wzywa do aktu pokuty; akt ten spełnia cała wspólnota przez odmówienie spowiedzi powszechnej, lub podobnej formuły, kapłan zaś kończy go prośbą o przebaczenie, czyli absolucją.

Panie, zmiłuj się nad nami

30. Po akcie pokuty rozpoczyna się „Panie, zmiłuj się nad nami”, chyba, że ta aklamacja była już zawarta w samym akcie pokuty. Ponieważ jest to śpiew, w którym wierni wołają do Pana i błagają Go o miłosierdzie, dlatego wykonują go zwykle wszyscy, to znaczy bierze w nim udział lud oraz chór czy kantor. Zwykle każdą aklamację mówi się lub śpiewa dwa razy; nie wyklucza się jednak, że względu

na charaktery języka, kompozycji muzycznej czy inne okoliczności, wprowadzenia większej liczby wezwań czy wstawek w postaci krótkiego „tropu”. Jeśli się nie śpiewa „Panie, zmiłuj się nad nami”, należy je odrecytować.

Chwała na wysokościach

31. „Chwała na wysokościach” jest bardzo starożytnym i czcigodnym hymnem, w którym Kościół zgromadzony w Duchu Świętym wyśławia i błaga Boga Ojca i Baranka. Śpiewa go całe zgromadzenie, albo lud na przemian z chórem, albo sam chór. Jeśli hymnu się nie śpiewa, wszyscy go recytują, wspólnie lub na przemian.

Hymn się śpiewa lub odmawia w niedziele, z wyjątkiem Adwentu i Wielkiego Postu, w uroczystości i święta oraz podczas obchodów mających szczególny i bardziej uroczysty charakter.

Kolekta

32. Następnie kapłan wzywa lud do modlitwy; wszyscy razem z kapłanem trwają przez chwilę w milczeniu, aby uświadomić sobie, że stoją w obecności Boga i by w modlitwie osobistej wypowiedzieć swoje prośby. Po czym kapłan odmawia modlitwę, którą zwykle się nazywać „kolektą”. Wyraża się przez nią charakter obchodu liturgicznego i za pośrednictwem słów kapłana kieruje się prośby do Boga przez Chrystusa w Duchu Świętym. Lud, łącząc się z prośbą i wyrażając na nią zgodę, przez aklamację „Amen” sprawia, że staje się ona jego modlitwą. We Mszy św. odmawia się tylko jedną kolektę, dotyczy to również modlitwy nad darami ofiarnymi i modlitwy po Komunii.

Kolekta kończy się dłuższą konkluzją, która brzmi:

— jeśli jest skierowana do Ojca: „Przez Pana naszego Jezusa Chrystusa Syna Twojego, który z Tobą żyje i króluje w jedności Ducha Świętego, Bóg, przez wszystkie wieki wieków”;

— jeśli jest skierowana do Ojca, lecz przy końcu jej wspomniany jest Syn: „Który z Tobą żyje i króluje w jedności Ducha Świętego, Bóg, przez wszystkie wieki wieków”;

— jeśli jest skierowana do Syna: „Który żyjesz i królujesz z Bogiem Ojcem w jedności Ducha Świętego, Bóg, przez wszystkie wieki wieków”.

Natomiast modlitwy nad darami i po Komunii mają konkluzję krótszą, to znaczy:

— jeśli są skierowane do Ojca: „Przez Chrystusa, Pana naszego”,

— jeśli się zwracają do Ojca, lecz przy końcu ich wspomniany jest Syn: „Który z Tobą żyje i króluje na wieki wieków”;

— jeśli zwracają się do Syna: „Który żyjesz i królujesz na wieki wieków”.

B) LITURGIA SŁOWA

33. Zasadniczą część liturgii słowa stanowią czytania, zaczerpnięte z Pisma św., wraz z towarzyszącymi im śpiewami. Natomiast homilia, wyznanie wiary i modlitwa powszechna, czyli modlitwa wiernych, liturgię słowa rozwijają i kończą. W czytaniach, które wyjaśnia homilia, Bóg przemawia do swego ludu ²⁹, objawia mu tajemnicę odkupienia i zbawienia, i podaje mu pokarm duchowy, a sam Chrystus poprzez swoje słowo obecny jest pośród wiernych ³⁰. Lud przyswaja sobie to Boże słowo przez śpiew i łączy się z nim ściśle przez wyznanie wiary, a posilony nim zanosí w modlitwie powszechnej prośby w potrzebach całego Kościoła i o zbawienie całego świata.

Czytania biblijne

34. W czytaniach zastawia się wiernym stół słowa Bożego i otwiera się im skarbiec Biblii ³¹. Ponieważ według tradycji czytanie nie należy do przewodniczącego lecz do usługujących, Ewangelię powinien zwykle czytać diakon lub gdy go brak, inny kapłan. Natomiast inne lekcje niech czyta subdiakon lub lektor. Gdyby nie było diakona lub innego kapłana, Ewangelię powinien czytać celebrans ³².

35. Sama Liturgia uczy, że czytanie Ewangelii należy otoczyć najwyższym szacunkiem, ponieważ wyróżnia je spośród innych czytań specjalnymi honorami: duchowny wyznaczony do głoszenia Ewangelii otrzymuje błogosławieństwo lub przygotowuje się przez modlitwę; wierni przez aklamacje przyjmują i wyznają, że Chrystus jest obecny i do nich mówi; księżde Ewangelii oddaje się oznaki czci.

Śpiewy między czytaniem

36. Po pierwszym czytaniu następuje psalm responsoryjny, czyli graduał, który stanowi integralną część liturgii słowa. Psalm bierze się zwykle z Lekcjonarza, ponieważ ich teksty łączą się ściśle z poszczególnymi czytaniem, a zatem wybór psalmu zależy od czytań.

²⁹ Por. Konst. o liturgii, *Sacrosanctum Concilium*, nr 33.

³⁰ Por. Konst. o liturgii, *Sacrosanctum Concilium*, nr 7.

³¹ Por. Konst. o liturgii, *Sacrosanctum Concilium*, nr 51.

³² Por. Św. Kongr. Obrzędów, Instrukcja *Inter Oecumenici*, 26 września 1964, nr 50: AAS 56 (1964) s. 889.

Mając jednak na uwadze ułatwienie ludowi wykonania refrenu, dla różnych okresów roku liturgicznego i dla różnych kategorii Świętych wybrano pewne teksty tych refrenów i psalmów, które wolno stosować zamiast tekstów ściśle odpowiadających czytaniom, gdy psalm się śpiewa. Kantor wykonujący psalm, czyli psalmista, spełnia swoją funkcję na ambonie lub na innym odpowiednim miejscu. Całe zgromadzenie siedząc słucha wersetów psalmu, i zwykle uczestniczy powtarzając refren, chyba że psalm jest wykonywany sposobem ciągłym, to jest bez refrenu.

Jeśli się śpiewa, można oprócz psalmu wyznaczonego w lekcjonarzu, wziąć gradual z Graduału Rzymskiego albo psalm responsoryjny, bądź allelujatywny z Graduału Zwykłego, w formie określonej w tych księgach.

37. Po drugim czytaniu następuje „Alleluja” lub inny śpiew, zgodnie z okresem liturgicznym.

a) „Alleluja” śpiewa się przez cały rok poza Wielkim Postem. Śpiew rozpoczynają wszyscy, albo chór, albo kantor; „Alleluja” się powtarza. Wersety bierze się z lekcjonarza lub z Graduału.

b) Inny śpiew stanowi albo werset przed Ewangelią, albo drugi psalm czyli traktus w tej postaci, w jakiej je podaje lekcjonarz lub Graduał.

38. Kiedy jest tylko jedno czytanie przed Ewangelią, wówczas:

a) w okresie, w którym należy odmawiać „Alleluja” można zastosować albo psalm allelujatywny, albo psalm responsoryjny i „Alleluja” z należącym do niego wersetem, albo tylko psalm responsoryjny lub „Alleluja”.

b) w okresie, w którym się nie odmawia „Alleluja”, można wziąć albo psalm, albo werset przed Ewangelią.

39. Psalm, następujący po czytaniu należy odrecytować, jeśli się go nie śpiewa. Natomiast „Alleluja” i werset przed Ewangelią można opuścić, jeśli nie są śpiewane.

40. Sekwencje nie są obowiązkowe, z wyjątkiem uroczystości Zmartwychwstania i Zesłania Ducha Świętego.

Homilia

41. Homilia stanowi część liturgii. Jest ona bardzo zalecana³³, ponieważ jest nieodzownym czynnikiem zasilającym życie chrześcijańskie. Ma to być albo wykład ujmujący pewien aspekt czytań Pisma św., albo wyjaśnienie innego tekstu, zaczerpniętego z części

³³ Por. Konst. o liturgii, *Sacrosanctum Concilium*, nr 52.

stałych czy też własnych Mszy z dnia, z uwzględnieniem obchodzonego misterium, bądź szczególnych potrzeb słuchaczy³⁴.

42. W niedziele i święta obowiązujące homilię należy głosić podczas wszystkich Mszy odprawianych z udziałem ludu. Natomiast poleca się ją w pozostałe dni zwłaszcza w dni powszednie Adwentu, Wielkiego Postu i okresu wielkanocnego, a także w inne święta i przy innych okazjach, gdy wierni licznie przybywają do kościoła³⁵.

Z zasady homilię powinien głosić celebrans.

Wyznanie wiary

43. Symbol czyli wyznanie wiary podczas Mszy św. zmierza ku temu, by lud wyraził zgodę i dał odpowiedź na słowo Boże, które usłyszał w czytaniach i za pośrednictwem homilii, oraz by uświadomił sobie zasadnicze prawdy wiary, zanim rozpocznie sprawowanie Eucharystii.

44. Wyznanie wiary powinien odmawiać kapłan wspólnie z ludem w niedziele i w uroczystości, można je odmawiać także podczas obchodów mających szczególnie i bardziej uroczysty charakter.

Jeśli wyznanie wiary jest śpiewane, wykonują je wszyscy razem lub na przemian.

Modlitwa powszechna

45. W modlitwie powszechnej, czyli w modlitwie wiernych, lud, wykonując swój urząd kapłański, modli się za wszystkich ludzi. Wypada, aby ta modlitwa odbywała się w każdej Mszy z udziałem ludu, by w ten sposób zanoszono prośby za Kościół święty, za tych, którzy nami rządzą, za tych, którzy znajdują się w trudnych sytuacjach życiowych, za wszystkich ludzi i o zbawienie całego świata³⁶.

46. Zwykle należy zachować następującą kolejność intencji:

- a) w potrzebach Kościoła,
- b) za władzę państwową i o zbawienie całego świata,
- c) za tych, którzy znajdują się w trudnościach życiowych,
- d) za wspólnotę miejscową.

Jednakże podczas niektórych obchodów o charakterze specjalnym, jak np. z okazji Bierzmowania, zawarcia Małżeństwa, pogrzebu, porządek intencji może w większym stopniu uwzględniać tę szczególną okazję.

³⁴ Por. Św. Kongr. Obrzędów, Instrukcja *Inter Oecumenici*, 26 września 1964, nr 54: AAS 56 (1964) s. 890.

³⁵ Por. Św. Kongr. Obrzędów, Instrukcja *Inter Oecumenici*, 26 września 1964, nr 53: AAS 56 (1964) s. 890.

³⁶ Por. Konst. o liturgii, *Sacrosanctum Concilium*, nr 53.

47. Zadaniem celebransa jest kierować modlitwą, wezwać do niej wiernych w zwięzłych słowach i zakończyć modlitwą końcową. Intencje niech podaje diakon, kantor czy też ktoś inny³⁷. Całe zaś zgromadzenie wyraża swe prośby albo w formie wspólnej inwokacji po intencjach, albo też modląc się w milczeniu.

C) LITURGIA EUCHARYSTYCZNA

48. Chrystus ustanowił w czasie ostatniej wieczerzy ofiarę i ucztę paschalną, przez którą staje się ciągle obecna w Kościele ofiara krzyża, gdy kapłan przedstawiający Chrystusa Pana, spełnia to, co sam Pan uczynił i polecił spełniać swoim uczniom na swoją pamiątkę³⁸.

Chrystus wziął chleb i kielich, dzięki czynił, łamał i dawał uczniom swoim, mówiąc: Bierzcie, jedzcie, pijcie, to jest Ciało moje, to jest kielich Krwi mojej. To czyńcie na moją pamiątkę. Dlatego też Kościół tak ułożył cały obrzęd liturgii eucharystycznej, że jego części odpowiadają tym słowom i czynnościom Chrystusa. A więc:

1) Podczas przygotowania darów przynosi się na ołtarz chleb, wino i wodę, czyli te elementy, które Chrystus wziął w swoje ręce.

2) W czasie modlitwy eucharystycznej składa się Bogu dziękczynienie za całe dzieło zbawienia, a dary ofiarne stają się Ciałem i Krwią Chrystusa.

3) Przez łamanie jednego chleba, ukazuje się jedność wiernych, a w Komunii wierni przyjmują Ciało i Krew Pana w taki sam sposób, jak Apostołowie z rąk samego Chrystusa.

Przygotowanie darów

49. Na początku liturgii eucharystycznej przynosi się do ołtarza dary, które staną się Ciałem i Krwią Chrystusa. Najpierw przygotowuje się ołtarz, czyli stół Pański, który jest ośrodkiem całej liturgii eucharystycznej³⁹, kładąc na nim korporał, puryfikaterz, kielich i mszał.

Następnie przynosi się dary na ofiarę; dobrze jest, gdy chleb i wino podają wierni, a kapłan lub diakon przyjmują je w odpowiednim miejscu, Chleb i wino składa się na ołtarzu, odmawiając

³⁷ Por. Św. Kongr. Obrzędów, Instrukcja *Inter Oecumenici*, 26 września 1964, nr 56: AAS 56 (1964) s. 890.

³⁸ Por. Konst. o liturgii, *Sacrosanctum Concilium*, nr 47; Św. Kongr. Obrzędów, Instrukcja *Eucharisticum Mysterium*, 25 maja 1967, nr 3, a, b: AAS 59 (1967) s. 540—541.

³⁹ Por. Św. Kongr. Obrzędów, Instrukcja *Inter Oecumenici*, 26 września 1964, nr 91: AAS 56 (1964) s. 898; Instrukcja *Eucharisticum Mysterium*, 25 maja 1967, nr 24: AAS 59 (1967) s. 554.

przy tym ustalone modlitwy. Chociaż chleb i wino przeznaczone do liturgii nie są już wydzielane przez wiernych z ich własności, jak było niegdyś, to jednak obrzęd przynoszenia darów zachowuje swoją wymowę i duchowe znaczenie. Przyjmuje się także pieniądze lub inne dary na rzecz ubogich lub na potrzeby kościoła, przyniesione przez wiernych lub zebrane w kościele, dlatego dary te umieszczane są w odpowiednim miejscu, jednak poza stołem eucharystycznym.

50. Procesji z darami towarzyszy śpiew przy składaniu darów; trwa on przynajmniej do momentu złożenia darów na ołtarzu. Zasady określające sposób wykonywania śpiewu są takie same, jak przy obrzędzie wejścia (nr 26). Opuszcza się jednak antyfonę na składanie darów, gdy się jej nie śpiewa.

51. Dary złożone na ołtarzu oraz sam ołtarz można okadzić, by w ten sposób wyrazić znakiem, że modlitwa i ofiara Kościoła wznosi się jak dym kadzielnicy przed oblicze Boga. Po okadzeniu darów i ołtarza, diakon lub ktoś z asysty mogą okadzić również kapłana i lud.

52. Następnie kapłan obmywa ręce. Obrzęd ten wyraża pragnienie wewnętrznego oczyszczenia.

53. Po złożeniu na ołtarzu darów ofiarnych i po obrzędach, które temu towarzyszą, następuje wezwanie do modlitwy razem z kapłanem i modlitwa nad darami ofiarnymi: w ten sposób kończy się przygotowanie darów a zarazem przygotowuje się Modlitwę eucharystyczną.

Modlitwa eucharystyczna

54. Teraz rozpoczyna się centralna i kulminacyjna część całej akcji liturgicznej: Modlitwa eucharystyczna, czyli modlitwa dziękczynienia i uświęcenia. Kapłan wzywa lud, by wznosił serca do Pana w modlitwie i dziękczynieniu, oraz łączy lud ze sobą w modlitwie, którą w imieniu całej społeczności kieruje do Boga Ojca przez Jezusa Chrystusa. W modlitwie tej chodzi o to, by całe zgromadzenie zjednoczyło się z Chrystusem w głoszeniu wielkich dzieł Bożych i w akcie złożenia ofiary.

55. W Modlitwie eucharystycznej można wyróżnić następujące główne składniki:

a) Dziękczynienie (które jest wyrażone zwłaszcza w prefacji): kapłan w imieniu całego świętego ludu wysławia Boga Ojca i dziękuje Mu za całe dzieło zbawienia lub za dzieło to ujęte w jakimś szczególnym aspekcie, stosownie do charakteru dnia, święta czy okresu liturgicznego.

b) Aklamacja: całe zgromadzenie w łączności z mocami niebios, śpiewa lub recytuje "Święty". W tej aklamacji, która stanowi część Modlitwy eucharystycznej, bierze udział cały lud z kapłanem.

c) Epikleza: Kościół przez specjalne wezwania uprasza moc Bożą, aby dary złożone przez ludzi zostały konsekrowane, to jest aby stały się Ciałem i Krwią Chrystusa i żeby niepokalana Hostia, która ma być spożyta w Komunii posłużyła zbawieniu tych, którzy będą ją przyjmować.

d) Opis ustanowienia i konsekracja: przez słowa i czynności Chrystusa spełnia się ofiara, którą sam Chrystus ustanowił w czasie Ostatniej Wieczerzy, gdy złożył w ofierze swoje Ciało i Krew pod postaciami chleba i wina i dał je jako pokarm i napój Apostołom i polecił im nieustannie odnawiać to misterium.

e) Anamneza: Kościół, wypełniając nakaz, który otrzymał od Chrystusa Pana za pośrednictwem Apostołów, celebrowa pamiątkę Chrystusa, wspominając zwłaszcza Jego błogosławioną Mękę, chwalebne Zmartwychwstanie i Wniebowstąpienie.

f) Złożenie ofiary: obchodząc tę pamiątkę, Kościół, zwłaszcza aktualnie zgromadzony w tym miejscu, składa Ojcu w Duchu Świętym niepokalaną Hostię. Kościół dąży do tego, by wierni nie tylko składali w ofierze niepokalaną Hostię, ale by również uczyli się składać samych siebie w ofierze i z każdym dniem za pośrednictwem Chrystusa, osiąkali coraz pełniejszą jedność z Bogiem i między sobą, tak, by w końcu Bóg był wszystkim we wszystkich⁴⁰.

g) Modlitwy wstawienne: wyraża się przez nie, że Eucharystię sprawuje się w łączności z całym Kościołem w niebie i na ziemi, i że ofiarę składa się za wszystkich jego członków żyjących i zmarłych, którzy zostali wezwani do uczestnictwa w odkupieniu i zbawieniu dokonany przez Ciało i Krew Chrystusa.

h) Doksologia końcowa: wyraża uwielbienie Boga; potwierdza ją i kończy aklamacja ludu. Modlitwa eucharystyczna wymaga, aby wszyscy słuchali jej z czcią i w ciszy oraz uczestniczyli w niej przez aklamacje przewidziane w obrzędzie.

Obrzęd Komunii

56. Ponieważ sprawowanie Eucharystii jest ucztą paschalną, wypada, aby zgodnie z poleceniem Pana, wierni odpowiednio przygotowani przyjmowali Jego Ciało i Krew, jako pokarm duchowy⁴¹. Łamanie chleba oraz inne obrzędy przygotowawcze do tego zmierzają, prowadzą one wiernych bezpośrednio do Komunii.

a) Modlitwa Pańska: zawiera prośbę o chleb codzienny, który

⁴⁰ Por. Konst. o liturgii, *Sacrosanctum Concilium*, nr 48; Dekr. o posłudze i życiu kapłanów, *Presbyterorum ordinis* nr 5; Św. Kongr. Obrzędów, Instrukcja *Eucharisticum mysterium*, 25 maja 1967, nr 12: AAS 59 (1967) s. 548—549.

⁴¹ Por. Św. Kongr. Obrzędów, Instrukcja *Eucharisticum mysterium*, 25 maja 1967, nr 12, 33 a: AAS 59 (1967) ss. 549, 559.

przypomina chrześcijanom także Chleb eucharystyczny, oraz prośbę o oczyszczenie z grzechów, by święte dary zostały udzielone rzeczywiście świętym. Kapłan wypowiada wezwanie do modlitwy, po czym wszyscy wierni razem z nim odmawiają modlitwę, następnie sam kapłan dołącza embolizm, który lud kończy doksologią. Treścią embolizmu, rozwijającego ostatnią prośbę modlitwy Pańskiej, jest prośba o uwolnienie całej wspólnoty wiernych od mocy zła. Wezwanie do modlitwy, samą modlitwę, embolizm oraz doksologię, albo się śpiewa, albo się głośno odmawia.

b) następuje obrzęd pokoju: wierni modlą się o pokój i jedność dla Kościoła i dla całej rodziny ludzkiej oraz wyrażają wzajemną miłość, zanim będą uczestniczyć w jednym chlebie. Konferencje Biskupów ustala sposób, w jaki ma się dokonywać obrzęd pokoju, uwzględniając przy tym sposób myślenia i zwyczaje poszczególnych narodów.

c) Gest łamania chleba, wykonany przez Chrystusa na ostatniej wieczerzy, nadał w okresie apostołskim nazwę całej akcji eucharystycznej. Obrzęd ten ma nie tylko praktyczne znaczenie: oznacza on także, że nas wielu, tworzy jedno ciało gdy spożywamy w czasie Komunii jeden chleb życia, którym jest Chrystus (1 Kor. 10, 17).

d) Zmieszanie postaci: celebrans wpuszcza cząstkę Hostii do kielicha.

e) „Baranku Boży”: podczas łamania chleba i zmieszania postaci chór lub kantor śpiewają albo głośno odmawiają wezwanie „Baranku Boży”, na które lud odpowiada. Inwokację tę można powtórzyć wiele razy: zależy to od trwania obrzędu łamania chleba, któremu ma ona towarzyszyć. Ostatnie wezwanie kończy się słowami: „Obdarz nas pokojem”.

f) Osobiste przygotowanie kapłana: kapłan cichą modlitwą przygotowuje się do owocnego przyjęcia Ciała i Krwi Chrystusa. To samo czynią wierni modląc się w ciszy.

g) Następnie kapłan ukazuje wiernym chleb eucharystyczny, który mają przyjąć w Komunii, zaprasza ich na ucztę Chrystusa i wspólnie z nimi wypowiada akt pokory słowami zaczerpniętymi z Ewangelii.

h) Jest rzeczą bardzo wskazaną, by wierni przyjmowali Ciało Pańskie z Hostii konsekrowanych podczas tej Mszy, w której uczestniczą, a w okolicznościach przewidzianych przez prawo mieli udział także w Komunii z kielicha; w ten sposób za pośrednictwem znaków, Komunia ukaże się wyraźniej jako udział w aktualnie składanej Ofierze⁴².

i) Gdy kapłan i wierni przyjmują Sakrament, śpiewa się pieśń

⁴² Por. tamże, nr 31, 32: AAS 59 (1967) s. 558—559.

na Komunię; ma ona wyrazić przez jedność głosów duchowe zjednoczenie przyjmujących Komunię, ukazać radość serc i nadać bardziej braterski charakter procesji komunijnej. Śpiew rozpoczyna się wtedy, gdy kapłan przyjmuje Komunię i trwa podczas przyjmowania przez wiernych Ciała Chrystusa, jak długo trzeba. Śpiew na Komunię kończy się jednak wcześniej, jeśli po Komunii będzie śpiewany hymn. Śpiewać można albo antyfonę z Graduału Rzymskiego z psalmem, lub bez psalmu, albo Antyfonę z psalmem z Graduału Zwykłego, albo inną odpowiednią pieśń, zatwierdzoną przez Konferencję Biskupów. Śpiew na Komunię wykonuje albo sam chór, albo chór czy kantor razem z ludem. Jeśli nie śpiewa się podczas Komunii, wówczas antyfonę zawartą w Mszałe recytują wierni, albo niektórzy z nich, albo lektor. W przeciwnym razie czyni to sam kapłan po przyjęciu Komunii, a przed rozdzielaniem Jej wiernym.

j) Gdy zakończy się rozdzielanie Komunii, kapłan i wierni, stosownie do okoliczności, przez pewien czas modlą się w skupieniu. Całe zgromadzenie może również odśpiewać hymn, psalm lub jakąś inną pieśń uwielbienia.

k) W modlitwie po Komunii kapłan prosi, aby odprawione misterium przyniosło owoce. Przez aklamację „Amen” lud uznaje modlitwę za swoją.

D) OBRZĘD ZAKOŃCZENIA

57. Obrzęd zakończenia obejmuje:

a) Pozdrowienie i błogosławieństwo kapłańskie, które w pewne dni i w pewnych okolicznościach może być wzbogacone i wyrażone modlitwą nad ludem albo inną uroczystą formułą.

b) Odesłanie: zgromadzenie się rozwiązuje, by każdy z wiernych powrócił do swych zajęć, wychwalając i błogosławiąc Pana.

ROZDZIAŁ III

URZĘDY I FUNKCJE W CZASIE MSZY

58. Każdy z uczestników zgromadzenia eucharystycznego ma prawo i obowiązek wnieść swój wkład we wspólne uczestnictwo, w zależności od stopnia święceń i od spełnianej funkcji⁴³. Wszyscy zatem, tak słudzy liturgii, jak wierni, pełniąc swoje funkcje mają czynić tylko to wszystko, co do nich należy⁴⁴, aby w ten sposób w samym porządku akcji liturgicznej ukazywał się Kościół, ze swą strukturą różnych święceń i posług.

I. FUNKCJE ZWIĄZANE Z WYŻSZYMI ŚWIECENIAMI

59. Każdym prawowitym odprawianiem Eucharystii kieruje biskup, bądź osobiście, bądź przez swych pomocników, kapłanów⁴⁵. Kiedy biskup uczestniczy w Mszy, na której jest zgromadzony lud wypada, by on sam przewodniczył zgromadzeniu i odprawiał w łączności z kapłanami, jeśli to możliwe koncelebrując z nimi. Nie chodzi przy tym o powiększenie zewnętrznej wystawności obrzędu, lecz o to, by w pełniejszym świetle ukazać tajemnicę Kościoła, który jest sakramentem jedności⁴⁶.

Jeśli zaś biskup nie sprawuje sam Eucharystii, lecz kogoś innego wyznacza do odprawiania, wypada, aby sam pokierował liturgią słowa i zakończył Mszę obrzędem odesłania.

60. Również kapłan, który w społeczności wiernych ma sakramentalną władzę składania ofiary w imieniu Chrystusa⁴⁷, z tego powodu stoi na czele zgromadzonej wspólnoty, przewodniczy jej w modlitwie, głosi jej orędzie zbawienia, łączy lud ze sobą w składaniu

---

⁴³ Por. Konst. o liturgii, *Sacrosanctum Concilium*, nr 14, 26.

⁴⁴ Por. tamże, nr 28.

⁴⁵ Por. Konst. dogm. o Kościele, *Lumen gentium*, nr 26, 28, Konst. o liturgii, *Sacrosanctum Concilium*, nr 42.

⁴⁶ Por. Konst. o liturgii, *Sacrosanctum Concilium*, nr 26.

⁴⁷ Por. Dekr. o posłudze i życiu kapłanów, *Presbyterorum ordinis* nr 2; Konst. dogm. o Kościele, *Lumen gentium*, nr 28.

ofiary Bogu Ojcu przez Chrystusa w Duchu Świętym, rozdaje swoim braciom chleb życia wiecznego i razem z nimi go spożywa. Gdy więc sprawuje Eucharystię, niech z godnością ale i z pokorą służy Bogu i ludowi, a swoim zachowaniem i sposobem wypowiedzania słów Bożych nie ukazuje wiernym żywą obecność Chrystusa.

61. Wśród usługujących przy ołtarzu pierwsze miejsce zajmuje diakon, którego urząd od samego początku otaczano w Kościele wielkim szacunkiem. Podczas Mszy bowiem diakon ma do spełnienia jemu tylko właściwe funkcje: czyta Ewangelię, niekiedy głosi słowo Boże, podaje wiernym intencje modlitwy powszechnej, służy kapłanowi, rozdziela wiernym Eucharystię, zwłaszcza pod postacią wina, a w pewnych wypadkach podaje całemu zgromadzeniu wskazówki, dotyczące gestów i postawy ciała.

II. ZADANIA I FUNKCJE LUDU BOŻEGO

62. Podczas odprawiania Mszy wierni tworzą społeczność świętą, lud nabyty przez Boga i królewskie kapłaństwo po to, aby dziękować Bogu, składać w ofierze niepokalaną Hostię nie tylko przez ręce kapłana ale razem z nim, i uczyć się składania samych siebie w ofierze⁴⁸. Niech się tedy starają okazać to przez prawdziwą pobożność i miłość względem braci, którzy uczestniczą w tej samej akcji liturgicznej.

Niech się też wystrzegają wszelkiego indywidualizmu i wyróżniania się, pamiętając o tym, że mają wspólnego Ojca w niebie i że wobec tego wszyscy są sobie braćmi.

Niech więc tworzą jedno ciało, kiedy słuchają słowa Bożego, czy też gdy biorą udział w modlitwach i w śpiewie, a szczególnie gdy wspólnie składają ofiarę i wspólnie przystępują do stołu Pańskiego. Jedność tę dobrze ukazuje wspólne zachowanie tych samych gestów i tej samej postawy ciała.

Niech zatem wierni z radością służą ludowi Bożemu ilekroć się ich zaprasza do pełnienia jakiejś szczególnej funkcji liturgicznej.

63. Wśród wiernych odrębną funkcję liturgiczną pełni zespół śpiewaków lub chór, którego zadaniem jest należyte wykonywanie przeznaczonych dla niego części, zależnie od rodzaju śpiewu, oraz troska o to, aby wierni brali czynny udział w śpiewie⁴⁹. Uwagi dotyczące chóru odnoszą się również, z zachowaniem odpowiednich zmian, do wszystkich wykonawców muzyki, a szczególnie do organisty.

⁴⁸ Por. Konst. o liturgii, *Sacrosanctum Concilium*, nr 48; Św. Kongr. Obrzędów, Instrukcja *Eucharisticum mysterium*, 25 maja 1967, nr 12: AAS 59 (1967) s. 548—549.

64. Powinien być również kantor albo dyrygent chóru, który by podtrzymywał śpiew całego ludu i nim kierował. Co więcej, gdy nie ma chóru, wtedy do kantora należy czuwać nad poszczególnymi śpiewami i sprawiać, by wierni ze swej strony uczestniczyli w śpiewie⁵⁰.

III. SZCZEGÓLNE FUNKCJE LITURGICZNE

65. Subdiakonowi udziela się święceń po to, aby usługiwał przy ołtarzu i pomagał kapłanowi i diakonowi. Przede wszystkim powierza się mu przygotowanie ołtarza i naczyń liturgicznych oraz czytanie Epistoły.

66. Lektor, chociaż byłby osobą świecką, ma własną funkcję podczas sprawowania Eucharystii i powinien ją wykonywać osobiście, choćby byli obecni duchowni wyższych stopni. Do niego należy czytanie wszystkich lekcji z Pisma św. z wyjątkiem Ewangelii, a jeśli nie jest obecny subdiakon — także Epistoły. Gdy nie ma psalmisty, lektor może także wykonać psalm między czytaniem.

Ażebym wierni słuchając natchnionych czytań mogli się przejąć żywą miłością Pisma św.⁵¹ należy powoływać na urząd lektora osoby rzeczywiście do tego się nadające i starannie je przygotować.

W wypadku, gdyby zabrakło mężczyzny odpowiedniego do wykonywania funkcji lektora, Konferencja Biskupów może zezwolić, aby lekcje poprzedzające Ewangelię mogła czytać kobieta, posiadająca stosowne kwalifikacje i stojąca poza prezbiterium.

67. Zadaniem psalmisty jest śpiewać lub recytować psalm albo jakiś kantykbiblijny, znajdujący się między czytaniem. Aby swoją funkcję mógł poprawnie spełniać, psalmista powinien koniecznie posiadać sztukę wykonywania psalmodii i zdobyć umiejętność prawidłowej wymowy i dykcji.

68. Spośród pozostałej służby liturgicznej jedni wykonują różne funkcje w obrębie prezbiterium, inni poza prezbiterium. Do pierwszych zalicza się ministrantów służących do noszenia mszału, krzyża, świec, chleba, wina, wody i kadzielnicy. Do drugich należą:

a) Komentator, który przy pomocy objaśnień i pewnych wskazówek wprowadza wiernych w liturgię i przygotowuje ich do lepszego jej zrozumienia. Uwagi podawane przez komentatora po-

⁴⁹ Por. Św. Kongr. Obrzędów, Instrukcja *Musicam sacram*, 5 marca 1967, nr 19: AAS 59 (1967) s. 306.

⁵⁰ Por. tamże, nr 21: AAS 59 (1967) s. 306—307.

⁵¹ Por. Konst. o liturgii, *Sacrosanctum Concilium*, nr 24.

winny być starannie przygotowane, zwięzłe i jasne. Podczas spełniania swej funkcji komentator stoi w odpowiednim do tego miejscu, mając przed sobą wiernych, ale nie wchodzi na ambonę.

b) Ci, którzy w pewnych krajach przyjmują wiernych w drzwiach kościoła, wskazują im właściwe miejsca i utrzymują porządek w czasie procesji.

c) Ci, którzy zbierają ofiary w kościele.

69. Wypada też, aby w większych kościołach i wspólnotach, wyznaczono kogoś, kto by troszczył się o należyłą organizację czynności sakralnych i o wykonywanie ich przez służbę liturgiczną w sposób godny, w należyłym porządku i z pobożnością.

70. Wszystkie funkcje niższe od tych, które należą do subdiakona mogą wykonywać także świeccy mężczyźni. Funkcje spełniane poza prezbiterium, rektor kościoła, kierując się roztropnością, może powierzyć kobietom.

71. Jeśli jest kilka osób, które mogą spełniać tę samą funkcję, wówczas nic nie stoi na przeszkodzie, by podzieliły one między siebie różne części tej funkcji. Tak np. jeden z diakonów może wykonać części przeznaczone do śpiewu, drugi może usługiwać przy ołtarzu; gdy jest kilka czytań, dobrze będzie podzielić je między kilku lektorów itd.

72. Jeśli we Mszy z udziałem ludu jest tylko jeden usługujący, to może on wykonywać różne funkcje.

73. Każdą akcję liturgiczną należy dobrze przygotować przy zgodnym współdziałaniu wszystkich zainteresowanych osób, tak co do strony obrzędowej, jak i spraw duszpasterskich czy muzyki. Dokonuje się tego pod kierunkiem rektora kościoła, uwzględniając także zdanie wiernych, w tych sprawach, które ich bezpośrednio dotyczą.

ROZDZIAŁ IV

RÓŻNE FORMY ODPRAWIANIA MSZY

74. W Kościele lokalnym pierwsze miejsce, ze względu na znaczenie symboliczne, należy przyznać Mszy św., której przewodniczy biskup w otoczeniu swych kapłanów i duchowieństwa⁵², i w której święty lud Boży w pełni i czynnie uczestniczy. Wtedy bowiem w szczególny sposób objawia się Kościół.

75. Należy też bardzo cenić Mszę odprawianą z udziałem jakiejś wspólnoty, zwłaszcza parafialnej, ponieważ przedstawia ona Kościół Powszechny w określonym czasie i miejscu, przede wszystkim podczas wspólnego święcenia niedzieli.⁵³

76. Wśród Mszy odprawianych przez pewne wspólnoty szczególne miejsce zajmuje Msza konwentualna, stanowiąca część codziennego Oficium, albo Msza nazywana „Mszą Zgromadzenia”. Chociaż dla tych Mszy nie przewiduje się żadnej specjalnej formy celebrowania, to jednak jest bardzo wskazane, aby były śpiewane i żeby brali w nich pełny udział wszyscy członkowie wspólnoty, czy to będą zakonnicy czy kanonicy. Podczas takiej Mszy poszczególni członkowie wspólnoty powinni wykonywać funkcje liturgiczne stosownie do uprawnień wynikających ze święceń. Wypada zaś, by Mszę konwentualną koncelebrowali, jeśli to możliwe, wszyscy kapłani, którzy nie są zobowiązani z racji duszpasterskich do odprawiania indywidualnie.⁵⁴ Ponadto wszyscy ci, którzy należą do tej wspólnoty, mogą przyjąć Komunię św. pod dwiema postaciami, i to zarówno kapłani zobowiązani z racji duszpasterskich do odprawiania indywidualnie, jak i ci, którzy nie są kapłanami.

---

⁵² Por. Konst. o liturgii, *Sacrosanctum Concilium*, nr 41.

⁵³ Por. tamże, nr 42; Św. Kongr. Obrzędów, Instrukcja *Eucharisticum mysterium*, nr 26: AAS 59 (1967) s. 555; Konst. dogm. o Kościele, *Lumen gentium*, nr 28; Dekr. o posłudze i życiu kapłanów, *Presbyterorum ordinis*, nr 5.

⁵⁴ Por. Św. Kongr. Obrzędów, Instrukcja *Eucharisticum mysterium*, 25 maja 1967, nr 47: AAS 59 (1967) s. 565.

I. MSZA Z LUDEM

77. Określeniem: „Msza z ludem” oznacza się taką Mszę, którą się odprawia z udziałem wiernych. Jest wskazane, aby jeśli to możliwe, zwłaszcza w niedziele i obowiązujące dni świąteczne, Mszę z udziałem ludu odprawiano ze śpiewem i z odpowiednią ilością służby liturgicznej,⁵⁵ można ją jednak celebrować i bez śpiewu, z jednym tylko ministrantem.

78. Wypada, by celebrującemu kapłanowi z zasady asystowali: lektor, kantor i przynajmniej jeden ministrant; tę formę Mszy nazywać się będzie dalej: „Typową”. Jednakże obrzęd niżej przedstawiony przewiduje możliwość udziału większej ilości ministrantów. W każdej formie Mszy może wziąć udział diakon, wykonujący swój urząd.

Przygotowania

79. Ołtarz ma być nakryty przynajmniej jednym obrusem. Na ołtarzu lub obok niego, stawia się przynajmniej dwa świeczniki z zapalonymi świecami; może być ich więcej: cztery, sześć lub, gdy odprawia Biskup diecezji, siedem. Również na ołtarzu lub w pobliżu niego ma się znajdować krzyż. Świeczniki i krzyż można też wnieść w procesji na wejście. Na ołtarzu można położyć księgę Ewangelii, wyodrębnioną od księgi innych czytań, o ile nie przynosi się jej podczas procesji na wejście.

80. W prezbiterium należy przygotować:

a) Obok krzesła dla kapłana: mszał oraz, gdy zachodzi potrzeba, książkę ze śpiewami;

b) Na ambonie: księgę czytań;

c) Na kredensie: kielich, korporał, puryfikaterz i zależnie od potrzeby, palkę; nadto patenę i puszki, jeśli są potrzebne z chlebem do Komunii kapłana, ministrantów oraz ludu; ampułki z winem i wodą, o ile tego wszystkiego nie przynoszą wierni na ofiarowanie, patenę do Komunii wiernych, przybory potrzebne do umywania rąk. Kielich należy przykryć welonem, który może być zawsze białego koloru.

81. W zakrystii należy przygotować szaty liturgiczne dla kapłana i asysty, uwzględniając rozmaite formy celebrowania:

a) Dla kapłana: albę, stułę i ornat.

b) Dla diakona: albę, stułę i dalmatykę; dalmatyki można

---

⁵⁵ Por. tamże, nr 26: AAS 59 (1967) s. 555; Instrukcja *Musicam sacram*, 5 marca 1967, nr 16, 27: AAS 59 (1967) ss. 305, 308.

jednak nie używać, gdy jej brak lub liturgia posiada charakter mniej uroczysty.

c) Dla subdiakona: albę i tunikę, której można również nie używać, gdy jej brak lub uroczystość jest niższego stopnia.

d) Dla pozostałej asysty: alby lub komze.

Wszyscy, którzy nakładają albę, używają także paska i humerału, chyba że ze względu na krój alby nie są potrzebne. (Por. nr 298).

A) FORMA TYPOWA

Obrzędy wstępne

82. Gdy lud się zgromadzi, kapłan z asystą, ubrani w szaty liturgiczne, udają się do ołtarza w następującym porządku:

a) Ministrant z dymiącą kadzielnicą, jeśli się stosuje okadzenia.

b) Następnie mogą iść ministranci ze świecami, a pomiędzy nimi inny ministrant z krzyżem; dalej idą pozostali ministranci.

c) Lektor, który może nieść księgę Ewangelii.

d) Kapłan odprawiający Mszę.

Jeśli będą okadzenia, kapłan przed wyruszeniem procesji nakłada kadzidło.

83. W czasie procesji do ołtarza śpiewa się pieśń na wejście (por. nr 25—26).

84. Po przybyciu do ołtarza kapłan i ministranci składają mu należną cześć przez głęboki pokłon; a gdy jest tabernakulum z Najśw. Sakramentem, przez przyklęknięcie. Krzyż, o ile niesiono go w procesji, umieszcza się przy ołtarzu lub w innym stosownym miejscu. Natomiast świeczniki, które nieśli ministranci, stawia się przy ołtarzu lub na kredensie. Księgę Ewangelii kładzie się na ołtarzu.

85. Kapłan podchodzi do ołtarza i całuje go na znak czci. Następnie może okadzić ołtarz, obchodząc go dookoła.

86. Potem kapłan udaje się do krzesła. Kiedy zakończy się śpiew na wejście, kapłan i wierni stojąc żegnają się. Kapłan mówi: „W imię Ojca i Syna i Ducha Świętego”, a lud odpowiada: „Amen”.

Następnie kapłan zwrócony do ludu, rozkładając ręce, pozdrawia go; stosuje przy tym jedną z przewidzianych formuł. Z kolei on sam, lub ktoś odpowiedni spośród ministrantów, może wprowadzić wiernych, w bardzo zwięzłych słowach, w treść Mszy danego dnia.

87. Po akcie pokuty odmawia się „Panie, zmiłuj się” i „Chwała na wysokości”, zgodnie z przepisami (nr 30—31). „Chwała na wyso-

kości” może rozpocząć sam kapłan, mogą to uczynić kantorzy, a nawet wszyscy razem.

88. Następnie kapłan wzywa lud do modlitwy, mówiąc ze złożonymi rękami: „Módlmy się”. Wszyscy razem z kapłanem przez krótki czas modlą się w milczeniu. Potem kapłan, z rękami rozłożonymi, odmawia modlitwę, którą lud potwierdza aklamacją: „Amen”.

Liturgia słowa

89. Po zakończeniu modlitwy lektor udaje się na ambonę i czyta pierwszą lekcję. Wszyscy słuchają jej siedząc, a przy końcu wypowiadają aklamację.

90. Po lekcji psalmista czyli kantor, lub sam lektor, odmawia psalm, a lud włącza się przez refren (por. nr 36).

91. Jeśli jest druga lekcja przed Ewangelią, lektor czyta ją na ambonie, jak wyżej, a wszyscy siedzą i słuchają, a na końcu wypowiadają aklamację.

92. Następnie „Alleluja” lub inny śpiew, zależnie od okresu liturgicznego (por. nr 37—39).

93. W czasie „Alleluja” lub innego śpiewu, kapłan nakłada kadzidło, jeśli się stosuje okadzenia, po czym pochylony przed ołtarzem, ze złożonymi rękami, mówi cicho: „Wszechmogący Boże, oczyść serce”.

94. Potem bierze księgę Ewangelii, jeśli jest złożona na ołtarzu, i poprzedzany przez ministrantów, którzy mogą nieść kadzidło i świece, udaje się na ambonę.

95. Na ambonie kapłan otwiera księgę, po czym mówi: „Pan z wami” oraz: „Słowa Ewangelii”, czyniąc wielkim palcem znak krzyża na księdze, na swym czole, ustach i piersiach. Następnie, jeśli stosuje się okadzenia, okadza księgę. Po aklamacji ludu czyta Ewangelię i na koniec księgę całuje, mówiąc cicho: „Niech słowa Ewangelii zgładzą nasze grzechy”. Po Ewangelii następuje aklamacja ludu, zgodnie ze zwyczajem krajowym.

96. Gdyby nie było lektora, sam kapłan, stojąc na ambonie, czyta wszystkie lekcje, i jeśli potrzeba, wykonuje także następujące po nich śpiewy. Tam też, gdy są okadzenia, nakłada kadzidło i pochylony odmawia: „Wszechmogący Boże, oczyść serce”.

97. Homilię głosi się od krzesła lub z ambony.

98. Wyznanie wiary kapłan odmawia razem z ludem (por. nr 44). Na słowa: „I za sprawą Ducha Świętego, itd.” wszyscy się pochylają, a w uroczystości Zwiastowania i Bożego Narodzenia przyklękają.

99. Następnie z udziałem ludu, odmawia się modlitwę powszechną czyli modlitwę wiernych, którą kapłan kieruje od krzesła lub z ambony (por. nr 45—47).

Liturgia eucharystyczna

100. Po zakończeniu modlitwy powszechnej rozpoczyna się śpiew przy składaniu darów (por. nr 50). Ministranci umieszczają na ołtarzu korporał, puryfikaterz, kielich i mszał.

101. Wypada, aby udział wiernych uwidocznił się przez złożenie czy to chleba i wina do sprawowania Eucharystii, czy też innych darów na potrzeby kościoła i ubogich. Ofiary wiernych może przyjmować kapłan przy pomocy ministrantów; składa się je w odpowiednim miejscu. Natomiast chleb i wino do Eucharystii znosi się na ołtarz.

102. Przy ołtarzu kapłan bierze od ministranta patenę z chlebem i trzymając ją obiema rękami, wzniesioną nieco nad ołtarzem, odmawia przepisaną formułę. Następnie patenę z chlebem kładzie na korporale.

103. Potem, stojąc z boku ołtarza, wlewa do kielicha wino i trochę wody; wypowiada przy tym cicho przepisaną formułę. Ampułki podaje mu ministrant. Po powrocie przed środek ołtarza, bierze kielich obiema rękami, wznosi go nieco nad ołtarzem i wypowiada przepisaną formułę. Następnie stawia kielich na korporale i jeżeli trzeba, nakrywa go palką.

104. Gdy kapłan postawi kielich na ołtarzu, pochyla się i mówi szeptem: „Przyjmij nas, Panie”.

105. Następnie kapłan może okadzić dary ofiarne i ołtarz; kapłana i lud okadza ministrant.

106. Po modlitwie „Przyjmij nas, Panie”, lub po okadzeniu, kapłan stojąc z boku ołtarza, umywa ręce, wypowiadając cicho przepisaną formułę. Ręce polewa mu wodą ministrant.

107. Powróciwszy znów przed środek ołtarza, kapłan zwrócony do ludu, rozkładając oraz składając ręce wzywa wiernych do modlitwy słowami: „Módlcie się, itd.” Po odpowiedzi ludu odmawia z rozłożonymi rękami modlitwę nad darami ofiarnymi. Kończy ją lud akklamacją: „Amen”.

108. Następnie kapłan rozpoczyna Modlitwę eucharystyczną. Rozkładając ręce mówi: „Pan z wami”. Na dalsze słowa: „W górę serca” wznosi ręce i z rozłożonymi rękami dodaje: „Dzięki składajmy Panu Bogu naszemu”. Gdy lud odpowie: „Godne to i sprawiedliwe”, kapłan odmawia prefację. Po jej zakończeniu składa ręce i razem z ministrantami i ludem śpiewa lub głośno mówi: „Święty — Błogosławiony” (Por. nr 55 b).

109. W dalszym ciągu kapłan odmawia Modlitwę eucharystyczną, zgodnie z przepisami, zamieszczonymi przy poszczególnych Modli-

twach. Jeżeli okoliczności za tym przemawiają, krótko przed konsekracją ministrant dzwonkiem daje znak wiernym. Podobnie dzwoni na każde podniesienie zgonie z miejscowym zwyczajem.

110. Po doksologii kończącej Modlitwę eucharystyczną, kapłan wypowiada z rękami złożonymi, słowa wezwania przed modlitwą Pańską, którą następnie odmawia razem z wiernymi, mając rozłożone ręce.

111. Po modlitwie Pańskiej sam kapłan, nadal z rozłożonymi rękami, odmawia embolizm: „Wybaw nas”, który lud kończy akklamacją: „Bo Twoje jest królestwo”.

112. Następnie kapłan odmawia głośno modlitwę: „Panie Jezu Chryste, Ty Powiedziałeś”, gdy ją skończy, rozkładając i składając ręce wypowiada życzenia pokoju słowami: „Pokój Pański niech zawsze będzie z wami”. Lud odpowiada: „I z duchem twoim”. Następnie kapłan może dodać, stosownie do okoliczności: „Przekażcie sobie znak pokoju” i wszyscy, zgodnie z miejscowymi zwyczajami, wyrażają sobie wzajemnie pokój i miłość, Kapłan może znak pokoju przekazać asyście.

113. Potem kapłan bierze hostię, łamie ją nad pateną i wpuszcza cząstkę do kielicha, mówiąc cicho: „Ciało i Krew Pana naszego”. W tym czasie chór i lud śpiewa lub recytuje „Baranku Boży” (Por. nr 56 e).

114. Następnie kapłan odmawia cicho modlitwę: „Panie Jezu Chryste, Synu Boga żywego” lub: „Niech przyjęcie Ciała i Krwi.

115. Po odmówieniu modlitwy kapłan przykłęka, bierze hostię, i trzymając ją uniesioną nieco nad pateną, zwrócony do ludu, mówi: „Oto Baranek Boży” i wspólnie z ludem mówi jeden raz: „Panie, nie jestem godzien”.

116. Potem, zwrócony do ołtarza, kapłan mówi cicho: „Ciało Chrystusa niechaj mnie strzeże na życie wieczne” i ze czcią spożywa Ciało Chrystusa. Następnie bierze kielich, mówi: „Krew Chrystusa niechaj mnie strzeże na życie wieczne” i ze czcią przyjmuje Krew Chrystusa.

117. Następnie bierze patenę lub puszkę i podchodzi do przyjmujących Komunię. Każdemu z nich ukazuje nieco uniesioną hostię, mówiąc: „Ciało Chrystusa”. Przystępujący do Komunii odpowiada: „Amen” i trzymając pod ustami patenę przyjmuje Sakrament.

118. Przy udzielaniu Komunii pod obiema postaciami zachowuje się obrzędy przepisane na oddzielnym miejscu (por. nr 240—252).

119. Gdy kapłan przyjmuje Sakrament, rozpoczyna się śpiew na Komunię (por. nr 56 i).

120. Po rozdzieleniu Komunii, kapłan powraca do ołtarza; gdyby znalazł okruszyny, zbiera je, a następnie, stojąc z boku ołtarza albo przy kredensie, oczyszcza patenę lub puszkę nad kielichem, po czym oczyszcza kielich i wyciera go puryfikaterzem. Jeżeli naczynia zostały oczyszczone przy ołtarzu ministrant odnosi je do kredensu. Można jednak naczynia do puryfikacji, zwłaszcza gdy jest ich wiele, pozostawić odpowiednio nakryte na ołtarzu lub na kredensie, na rozłożonym tam korporale, a po Mszy gdy lud zostanie odesłany, dokonać puryfikacji.

121. Po puryfikacji kapłan może powrócić do krzesła. Można przez pewien czas zachować święte milczenie, pozostając w pozycji siedzącej lub odśpiewać pieśń pochwalną albo psalm (por. nr 56 k).

122. Potem kapłan, stojąc przy krześle lub przy ołtarzu, zwrócony do ludu mówi: „Módlmy się” i z rękami rozłożonymi odmawia modlitwę po Komunii; modlitwę może poprzedzać krótkie milczenie, o ile nie zachowano go zaraz po Komunii. Modlitwę kończy akklamacja ludu: „Amen”.

Obrzędy zakończenia

123 Po modlitwie po Komunii można podać ludowi krótkie ogłoszenia, jeśli są przewidziane.

124. Następnie kapłan rozkłada ręce i pozdrawia lud słowami: „Pan z wami”, lud zaś odpowiada: „I z duchem twoim”. Bepośrednio po tym kapłan mówi: „Niech was błogosławi Bóg wszechmogący” i błogosławiąc wypowiada słowa: „Ojciec i Syn i Duch Święty”. Lud odpowiada: „Amen”. W niektóre dni i w pewnych okolicznościach tę formułę błogosławieństwa poprzedza, zgodnie z przepisami, inna formuła bardziej uroczysta, albo modlitwa nad ludem.

Zaraz po błogosławieństwie kapłan, z rękami złożonymi, dodaje: „Idźcie, ofiara spełniona”, a wszyscy odpowiadają: „Bogu niech będą dzięki”.

125. Wtedy kapłan na znak czci całuje ołtarz. Potem razem z ministrantami składa należyne ukłon i odchodzi.

126. Jeśli po Mszy następuje jakaś czynność liturgiczna, opuszcza się obrzędy zakończenia, to jest pozdrowienie, błogosławieństwo i odesłanie wiernych.

B) CZYNNOŚCI DIAKONA

127. Gdy diakon jest obecny i wykonuje swoje funkcje, należy zachować przepisy zawarte w poprzednim rozdziale, z wyjątkiem następujących:

Ogólnie biorąc, diakon:

- a) asystuje kapłanowi i idzie obok niego;
- b) przy ołtarzu posługuje przy kielichu i księdze;
- c) jeśli nie ma nikogo innego z ministrantów, a zachodzi konieczność, wykonuje funkcje należące zwykle do innych członków asysty.

Obrzędy wstępne

128. W procesji do ołtarza diakon, ubrany w szaty liturgiczne, poprzedza kapłana wówczas, gdy niesie księgę Ewangelii, w przeciwnym razie idzie obok niego.

129. Razem z kapłanem diakon składa ołtarzowi należną cześć, a następnie razem z nim podchodzi do ołtarza. Jeśli niósł księgę Ewangelii, kładzie ją na ołtarzu, razem z kapłanem całuje ołtarz na znak czci, po czym, jeśli stosuje się okadzenia, asystuje kapłanowi podczas nałożenia kadzidła i okadzania ołtarza.

130. Po okadzeniu ołtarza udaje się z celebransem do siedzeń i tam pozostaje obok kapłana, usługując mu w miarę potrzeby.

Liturgia słowa

131. Podczas „Alleluja” lub innego śpiewu diakon usługuje kapłanowi przy nałożeniu kadzidła, o ile są okadzenia. Następnie pochyla się przed kapłanem i prosi go o błogosławieństwo mówiąc półgłosem: „Pobłogosław mnie, ojcze”. Kapłan udziela mu błogosławieństwa: „Niech Pan będzie w sercu twoim” itd., diakon odpowiada: „Amen”, po czym bierze księgę Ewangelii z ołtarza, jeśli tam jest złożona, i udaje się na ambonę; gdy są ministranci, mogą go poprzedzać, niosąc świece i kadzielnicę. Stanąwszy na ambonie diakon pozdrawia wiernych, okadza księgę i czyta Ewangelię. Na zakończenie całuje księgę na znak czci, mówiąc przy tym cicho: „Niech słowa Ewangelii itd.”, i powraca do celebransa. Jeśli nie ma homilii ani wyznania wiary, może pozostać na ambonie podczas modlitwy powszechnej, jednak bez ministrantów, którzy odchodzą.

132. Po wprowadzających słowach kapłana diakon podaje intencje modlitwy wiernych; czyni to z ambony lub z innego odpowiedniego miejsca.

Liturgia eucharystyczna

133. W czasie składania darów diakon, który opiekuje się naczyniami liturgicznymi, przygotowuje ołtarz przy pomocy innych człon-

ków asysty: kapłan pozostaje wtedy na miejscu przewodniczenia. Podczas przyjmowania darów od ludu towarzyszy kapłanowi. Następnie podaje mu patenę z chlebem przeznaczonym do konsekracji; wlewa do kielicha wino i trochę wody, po czym kielich wręcza kapłanowi. Przygotowaniu kielicha, tj. wiania wina i wody, może również dokonać przy kredensie. Gdy są okadzenia, usługuje kapłanowi, kiedy ten okadza dary ofiarne i ołtarz, a następnie sam, lub ministrant, okadza kapłana i lud.

134. W czasie Modlitwy eucharystycznej diakon stoi w pobliżu kapłana, nieco za nim, i kiedy potrzeba usługuje mu przy kielichu i mszale.

135. W czasie doksologii kończącej Modlitwę Eucharystyczną stojąc obok kapłana, który podnosi patenę z hostią, diakon trzyma podniesiony kielich aż do wypowiedzenia przez lud aklamacji: „Amen”.

136. Gdy kapłan odmówi modlitwę o pokój, a lud na jego słowa: „Pokój Pański niech zawsze będzie z wami” odpowie „I z duchem twoim”, diakon stosownie do okoliczności, wzywa do obrzędu pokoju mówiąc: „Przekażcie sobie znak pokoju”. Sam zaś przyjmuje od kapłana znak pokoju, i może go przekazać innym członkom asysty, stojącym w pobliżu.

137. Po Komunii kapłana diakon przyjmuje Komunię pod obiema postaciami, a następnie pomaga kapłanowi w rozdzielaniu Komunii ludowi. Gdyby Komunia była udzielana pod obiema postaciami, diakon usługuje przy kielichu, z którego pije jako ostatni.

138. Kiedy skończy się rozdzielanie Komunii, diakon powraca z kapłanem do ołtarza. Jeśli znajdują się okruszyny, zbiera je, a następnie odnosi kielich i inne naczynia liturgiczne do kredensu. Po puryfikacji naczyni przykrywa je, jak zwykle; w tym czasie kapłan powraca do krzesła. Wolno jednak naczynia przeznaczone do puryfikacji pozostawić na kredensie, umieszczone na korporale i odpowiednio nakryte, a puryfikacji dokonać po Mszy, po odesłaniu ludu.

Obrzędy zakończenia

139. Gdy zostanie odmówiona modlitwa po Komunii, diakon podaje ludowi krótkie ogłoszenia, jeśli są przewidziane, chyba, że sam kapłan wolałby to uczynić.

140. Gdy kapłan udzieli błogosławieństwa, diakon odsyła lud, mówiąc: „Idźcie, ofiara spełniona”.

141. Następnie razem z kapłanem całuje ołtarz na znak czci i po oddaniu należnego ukłonu odchodzi w podobny sposób, w jaki przyszedł na początku.

C) CZYNNOŚCI SUBDIAKONA

142. Subdiakon, spełniając swój urząd w czasie Mszy przestrzega przepisów niżej podanych. Mówiąc ogólnie, subdiakon:

- a) usługuje diakonowi lub kapłanowi, jeśli zajdzie potrzeba;
- b) czyta Epistolę, czyli lekcję przed Ewangelią;
- c) jeśli nie ma innych członków asysty, czyta również pozostałe lekcje występujące przed Ewangelią; a w razie konieczności spełnia także funkcje innych ministrantów.

Obrzędy wstępne

143. W czasie procesji do ołtarza, subdiakon, ubrany w szaty liturgiczne, może nieść księgę Ewangelii: idzie wtedy przed kapłanem albo diakonem. W przeciwnym razie idzie obok celebransa lub niesie krzyż pomiędzy dwoma ministrantami trzymającymi zapalone świece.

144. Po złożeniu czci ołtarzowi, subdiakon podchodzi do niego razem z kapłanem i diakonem. Na ołtarzu kładzie księgę Ewangelii i razem z kapłanem i diakonem na znak czci całuje ołtarz. Następnie podczas okadzania ołtarza, jeśli się okadzenia stosuje, towarzyszy kapłanowi, po czym udaje się z kapłanem i diakonem do siedzeń; tam, w miarę potrzeby, usługuje celebransowi.

Liturgia słowa

145. Na ambonie odczytują Epistolę lub inną lekcję przed Ewangelią i gdy czytanie zakończy, powraca do kapłana.

146. Asystuje kapłanowi podczas nałożenia kadzidła przed Ewangelią i towarzyszy diakonowi, gdy ten udaje się na ambonę, by głosić Ewangelię; tam też mu usługuje. Po Ewangelii powraca z diakonem do kapłana, z zachowaniem należytego porządku.

Liturgia eucharystyczna

147. Po zakończeniu modlitwy powszechnej, w czasie śpiewu towarzyszącego składaniu darów, subdiakon przy pomocy innych członków asysty przygotowuje ołtarz. W tym czasie kapłan z diakonem pozostają przy krzesłach. Po przygotowaniu ołtarza, gdyby się odbywało przyjmowanie darów od ludu, subdiakon asystuje diakonowi i kapłanowi. Następnie idzie z nimi do ołtarza i tam wlewa wodę do kielicha. Jeśli są okadzenia, asystuje kapłanowi podczas okadzania darów ofiarnych i ołtarza.

148. W czasie modlitwy eucharystycznej subdiakon stoi w pobliżu

kapłana, nieco za nim, i służy mu przy mszale, gdy zajdzie potrzeba.

149. Gdy diakon wypowie słowa wezwania do obrzędu pokoju, subdiakon przyjmuje znak pokoju od kapłana zaraz po diakonie i może go przekazać innym członkom asysty, którzy są w pobliżu.

150. Subdiakon przyjmuje również, po diakonie, Komunię pod obiema postaciami.

151. Po Komunii, gdy kapłan powraca do krzesła subdiakon pomaga diakonowi w puryfikowaniu i porządkowaniu naczyń liturgicznych. Potem razem z diakonem powraca do kapłana.

Obrzędy zakończenia

152. Po odesłaniu ludu przez diakona, subdiakon razem z kapłanem i diakonem całuje ołtarz na znak czci. Następnie składa należyne ukłony razem z pozostałą asystą i odchodzi zajmując takie miejsce, jak podczas wejścia.

II. MSZE KONCELEBROWANE

Uwagi wstępne

153. Koncelebra, ukazująca we właściwy sposób jedność kapłaństwa, ofiary i całego ludu Bożego, w niektórych wypadkach jest nakazane przez sam obrzęd. Ponadto jest dozwolona:

1° a) w Wielki Czwartek, zarówno we Mszy Krzyżma św., jak i we Mszy wieczornej;

b) we Mszach odprawianych na Soborach, zjazdach Biskupów i na Synodach;

c) we Mszy, w czasie której odbywa się Błogosławieństwo Opata.

2° Oprócz tego, za zgodą Ordynariusza, do którego należy wydawanie sądu, czy koncelebra jest uzasadniona:

a) we Mszy konwentualnej i we Mszy głównej w kościołach i kaplicach, jeśli nie ma potrzeby, aby dla pożytku wiernych wszyscy obecni kapłani celebrowali pojedynczo;

b) we Mszach odprawianych w czasie wszelkiego rodzaju zjazdów kapłanów czy to diecezjalnych czy zakonnych.⁵⁶

154. Tam, gdzie jest wielu kapłanów, kompetentny przełożony może zezwolić, by koncelebra odbywała się nawet kilkakrotnie

⁵⁶ Por. Konst. o liturgii, *Sacrosanctum Concilium*, nr 57.

w ciągu dnia, lecz w różnym czasie, albo w różnych miejscach świętych.⁵⁷

155. Do Biskupa należy, zgodnie z przepisami prawa, sprawować w swej diecezji nadzór nad dyscypliną koncelebrowania, także w kościołach zakonów wyjętych oraz w kaplicach półpublicznych. Natomiast każdy Ordynariusz, a także Przełożony wyższy Zgromadzeń kleryckich niewyjętych i Stowarzyszeń kleryckich żyjących we wspólnocie bez ślubów, jest uprawniony do wydawania sądu o stosowności koncelebry i do pozwalania na nią w swoich kościołach i kaplicach.⁵⁸

156. Nikt nie może być dopuszczony do koncelebrowania po rozpoczęciu Mszy św.⁵⁹

157. Szczególnym uznaniem powinna się cieszyć taka koncelebra, w której biorą udział kapłani jakiejś diecezji ze swym Biskupem, zwłaszcza w Wielki Czwartek we Mszy Krzyżma, czy też z okazji Synodu lub wizytacji pasterskiej. Z tej też racji zaleca się koncelebrowanie, ilekroć kapłani spotykają się ze swym Biskupem, czy to z okazji ćwiczeń duchownych czy na jakimś zjeździe. Wtedy to ukazuje się w sposób bardziej wyrazisty ów znak jedności kapłaństwa i Kościoła, który właściwy jest każdej koncelebrze.⁶⁰

158. Dla uwydatnienia symbolicznej wymowy obrzędu lub uroczystości, można w następujących wypadkach celebrować lub koncelebrować kilkakrotnie w ciągu dnia:

a) Celebujący lub koncelebujący w Wielki Czwartek Mszę Krzyżma, może celebrować lub koncelebrować Mszę wieczorną;

b) Kto celebruje lub koncelebryje pierwszą Mszę w noc paschalną, może celebrować lub koncelebrować drugą Mszę Wielkanocy.

c) W Boże Narodzenie każdy kapłan może celebrować lub koncelebrować trzy Msze, jeżeli się je odprawia we właściwej porze.

d) Kto na Synodzie, podczas wizytacji pasterskiej lub na zjeździe kapłanów koncelebryje z Biskupem lub jego delegatem, może, stosownie do uznania tegoż Biskupa, powtórnie w tym dniu celebrować Mszę dla pożytku wiernych.⁶¹ Odnosi się to również, z zachowaniem obowiązujących przepisów, do zebrań duchowieństwa zakonnego z własnym Ordynariuszem, lub jego delegatem.

⁵⁷ Por. Św. Kongr. Obrzędów, Instrukcja *Eucharisticum mysterium*, 25 maja 1967, nr 47: AAS 59 (1967) s. 566.

⁵⁸ Por. *Ritus servandus in concelebratione Missae*, nr 3.

⁵⁹ Por. tamże, nr 8.

⁶⁰ Por. Św. Kongr. Obrzędów, Dekret ogólny *Ecclesiae semper*, 7 marca 1965: AAS 57 (1965), s. 41ⁿ—412; Instrukcja *Eucharisticum mysterium*, 25 maja 1967, nr 47: AAS 59 (1967) s. 565.

⁶¹ Por. *Ritus servandus in concelebratione Missae*, nr 9.

159. Porządek Mszy koncelebrowanej układa się, zależnie od formy odprawiania, według zasad ustalonych dla Mszy celebrowanej indywidualnie, z zachowaniem jednak przepisów lub zmian niżej wskazanych.

160. Jeśli we Mszy koncelebrowanej nie bierze udziału ani diakon ani żaden ministrant, funkcje ich wykonują niektórzy spośród koncelebransów.

Obrzędy wstępne

161. Koncelebransi nakładają w zakrystii lub w innym odpowiednim miejscu szaty liturgiczne, jakich zwykle używają, gdy celebrują pojedynczo. Gdy jednak zajdzie słuszna przyczyna, np. większa liczba koncelebransów i brak paramentów, koncelebransi, z wyjątkiem celebransa głównego mogą nie wkładać ornatu, lecz na albę nałożyć tylko stulę.

162. Kiedy wszystko zostanie przygotowane, odbywa się, jak zwykle, procesja przez kościół do ołtarza. Kapłani koncelebrujący idą przed celebransem głównym.

163. Po przybyciu do ołtarza koncelebransi i celebrans główny, oddawszy ołtarzowi należny ukłon, całują go ze czcią, a następnie udają się na wyznaczone miejsca. Celebrans główny może okadzić ołtarz.

Liturgia słowa

164. Podczas liturgii słowa koncelebransi pozostają na swoich miejscach; siadają i powstają według tych samych zasad, co celebrans główny.

165. Homilię głosi z reguły celebrans główny, lub jeden z koncelebransów.

Liturgia eucharystyczna

166. Czynności przygotowania darów wykonuje celebrans główny; inni koncelebransi pozostają na swoich miejscach.

167. Gdy skończy się ten obrzęd, koncelebransi podchodzą do ołtarza i stają wokół niego tak, by nie przeszkadzać w spełnianiu czynności obrzędowych i by wierni mogli je widzieć, a diakon i subdiakon nie mieli trudności w podchodzeniu do ołtarza, kiedy wy magać tego będzie ich funkcja.

168. Prefację odmawia sam celebrans główny, natomiast aklamację „Święty” śpiewają i recytują wszyscy razem z ludem i scholą.

169. Po aklamacji „Święty” koncelebransi odmawiają Modlitwę eucharystyczną w sposób niżej określony. Gesty wykonuje sam celebrans główny, chyba że są inne wskazania.

Sposób odmawiania Modlitwy eucharystycznej

170. Teksty przeznaczone do wspólnego odmawiania przez wszystkich koncelebrujących, koncelebransi mają odmawiać głosem przyciszonym, aby można było wyraźnie słyszeć głos celebransa głównego. W ten sposób ułatwia się wiernym zrozumienie tekstu.

A) Pierwsza Modlitwa eucharystyczna, czyli kanon rzymski

171. „Ojcze nieskończenie dobry” odmawia sam celebrans główny, z rękami rozłożonymi.

172. Modlitwę za żywych: „Pamiętaj, Boże” oraz „Zjednoczeni” można zlecić jednemu lub dwom spośród koncelebransów; wyznaczony koncelebrans sam odmawia modlitwę, z rękami rozłożonymi i donośnym głosem.

173. „Prosimy Cię, Boże, przyjmij” mówi sam celebrans główny, z rękami rozłożonymi.

174. Od „Prosimy Cię, Boże, uświęć” aż do „Pokornie Cię błagamy” wszyscy koncelebransi recytują wszystkie teksty wspólnie w następujący sposób:

a) „Prosimy Cię, Boże, uświęć” z rękami wyciągniętymi nad darami;

b) „On to w dzień”, „Podobnie po wieczerzy” ze złożonymi rękami”;

c) Słowa Pańskie z prawą ręką wyciągniętą nad chlebem i nad kielichem, jeśli się to wyda stosowne; w czasie podniesienia patrzą na hostię i kielich, a potem głęboko się pochylają;

d) „Boże Ojcze, my, słudzy Twoi” i „Racz wejrzeć” z rękami rozłożonymi;

e) „Pokornie Cię błagamy” pochyleni i ze złożonymi rękami aż do słów „abyśmy przyjmując z tego ołtarza”, a następnie wyprostowani żegnając się na słowa: „otrzymali obfite błogosławieństwo i łaskę”.

175. Modlitwę za zmarłych: „Pamiętaj, Boże” oraz „Również nam grzesznym” można zlecić jednemu lub dwom spośród koncelebransów; wyznaczony koncelebrans sam odmawia głośno modlitwę z rękami rozłożonymi.

176. Na słowa: „Również nam grzesznym sługom Twoim” wszyscy koncelebransi uderzają się w piersi.

177. „Przez Chrystusa, Pana naszego” odmawia sam celebrans główny.

178. W tej modlitwie eucharystycznej można śpiewać teksty od „Prosimy Cię, Boże, uświęć” aż do „Pokornie Cię błagamy”, oraz końcową doksologię.

B) Druga Modlitwa eucharystyczna

179. „Zaprawdę, święty jesteś” odmawia sam celebrans główny z rękami rozłożonymi.

180. Od „Uświęć zatem te dary” aż do „Pokornie błagamy” wszyscy koncelebransi odmawiają wszystko w ten sposób:

a) „Uświęć zatem te dary” z rękami wyciągniętymi nad darami;

b) „On to, gdy dobrowolnie” i „Podobnie po wieczerzy” z rękami złożonymi;

c) Słowa Pańskie z ręką prawą wyciągniętą nad chlebem i kielichem, jeśli się to wyda stosowne; w czasie podniesienia patrzą na hostię i kielich, a potem pochylają się głęboko;

d) „Wspominając śmierć” i „Pokornie błagamy” z rękami rozłożonymi.

181. Modlitwy wstawiennicze za żywych: „Pamiętaj, Boże” i za zmarłych: „Pamiętaj także o braciach naszych” można zlecić jednemu lub dwóm spośród koncelebransów; wyznaczony koncelebrans sam odmawia głośno modlitwę z rozłożonymi rękami.

182. Można śpiewać następujące części tej Modlitwy eucharystycznej: „On to, gdy dobrowolnie”, „Podobnie po wieczerzy”, „Wspominając śmierć” oraz doksologię końcową.

C) Trzecia Modlitwa eucharystyczna

183. „Zaprawdę, święty” mówi sam celebrans główny z rozłożonymi rękami.

184. Od „Pokornie błagamy Cię” aż do „Wejrzyj, prosimy, na ofiarę” wszyscy koncelebransi recytują wszystko w ten sposób:

a) „Pokornie błagamy Cię” z rękami wyciągniętymi nad darami;

b) „On bowiem ten nocy, której był wydany” i „Podobnie po wieczerzy” ze złożonymi rękami;

c) Słowa Pańskie z prawą ręką wyciągniętą nad chlebem i kielichem, jeśli się to wyda stosowne; w czasie podniesienia patrzą na hostię i kielich, a potem pochylają się głęboko;

d) „Wspominając Boże” i „Wejrzyj, prosimy, na ofiarę” z rękami rozłożonymi;

185. Modlitwy wstawiennicze: „Niech On nas uczyni” i „Prosimy Cię, Boże” można zlecić jednemu lub dwom spośród koncelebransów; wyznaczony koncelebrans sam odmawia głośno modlitwę z rozłożonymi rękami.

186. Można śpiewać następujące części tej Modlitwy eucharystycznej: „On bowiem tej nocy”, „Podobnie po wieczerzy”, „Wspominając Boże” oraz doksologię końcową.

D) Czwarta Modlitwa eucharystyczna

187. „Wysławiamy Cię, Ojczy święty” aż do słów: „doprowadził go do pełnej świętości” mówi sam celebrans główny z rękami rozłożonymi.

188. Od „Prosimy Cię, Boże” aż do „Wejrzyj, Boże, na ofiarę” wszyscy koncelebransi odmawiają wszystko, w ten sposób:

a) „Prosimy Cię, Boże” z rękami wyciągniętymi nad darami ofiarnymi.

b) „Kiedy nadeszła godzina” i „Podobnie wziął kielich” z rękami złożonymi;

c) Słowa Pańskie z prawą ręką wyciągniętą nad chlebem i kielichem, jeśli się to wyda stosowne; w czasie podniesienia patrzą na hostię i kielich, a potem pochylają się głęboko;

d) „Obchodząc dzisiaj pamiątkę” i „Wejrzyj, Boże, na ofiarę” z rękami rozłożonymi.

189. Modlitwę wstawienniczą: „Teraz więc, Boże, pamiętaj o wszystkich” można zlecić jednemu z koncelebransów, który sam ją odmawia z rękami rozłożonymi.

190. Można śpiewać następujące części tej Modlitwy eucharystycznej „On to, gdy nadeszła godzina”, „podobnie wziął kielich”, „Obchodząc dzisiaj pamiątkę” oraz doksologię końcową.

191. Doksologię końcową Modlitwy eucharystycznej może odmówić sam celebrans główny, mogą ją też odmówić razem z nim wszyscy koncelebransi.

Obrzędy Komunii

192. Następnie celebrans główny wypowiada, z rękami złożonymi, słowa wezwania przed Modlitwą Pańską, po czym, z rękami rozłożonymi, odmawia samą Modlitwę Pańską wspólnie z koncelebransami i ludem.

193. „Wybaw nas” mówi sam celebrans główny z rozłożonymi rękami. Wszyscy koncelebransi, razem z ludem, wypowiadają słowa końcowej aklamacji: „Bo Twoje jest królestwo”.

194. Po wezwaniu diakona lub jednego z koncelebransów: „Przekażcie sobie znak pokoju”, wszyscy przekazują sobie wzajemnie znak pokoju. Ci, co stoją bliżej celebransa głównego, od niego przyjmują znak pokoju, przed diakonem.

195. W czasie „Baranku Boży” niektórzy z koncelebransów mogą pomagać celebransowi głównemu w łamaniu hostii, przeznaczonych do Komunii tak koncelebransów jak ludu.

196. Po zmieszaniu postaci sam celebrans główny odmawia po cichu modlitwę: „Panie Jezu Chryste, Synu Boga Żywego” lub „Niech przyjęcie”.

197. Po modlitwie przed Komunią celebrans główny przyklęka i odchodzi cokolwiek do tyłu. Wówczas koncelebransi, jeden za drugim, podchodzą przed środek ołtarza, przyklękają, biorą ze czią z ołtarza Ciało Chrystusa, i trzymając Je prawą ręką pod którą podkładają lewą, powracają na swoje miejsca. Koncelebransi mogą jednak pozostać na swych miejscach a Ciało Chrystusa brać z pateny trzymanej przez celebransa głównego, lub jednego albo kilku spośród koncelebransów, którzy przed nimi przechodzą. Mogą też kolejno podawać sobie patenę, aż do ostatniego.

198. Celebrans główny bierze hostię i trzymając ją podniesioną nieco nad pateną, zwrócony do ludu, mówi: „Oto Baranek Boży”. Dalsze słowa: „Panie, nie jestem godzien” wypowiada razem z koncelebransami i ludem.

199. Następnie celebrans główny, zwrócony do ołtarza, mówi cicho: „Ciało Chrystusa niechaj mnie strzeże na życie wieczne” i ze czią spożywa Ciało Chrystusa. Podobnie czynią koncelebransi. Po nich diakon i subdiakon przyjmują Ciało Pana z rąk celebransa głównego.

200. Krew Pańską można spożywać albo pijąc bezpośrednio z kielicha, albo za pomocą rurki, albo łyżeczką, albo przez zanurzenie hostii.

201. Jeśli Krew Pańską pije się bezpośrednio z kielicha, można wtedy zastosować jeden z następujących sposobów:

a) Celebrans główny bierze kielich, mówi cicho: „Krew Chrystusa niechaj mnie strzeże na życie wieczne”, spożywa trochę Najświętszej Krwi i przekazuje kielich diakonowi lub koncelebransowi. Następnie rozdziela Komunię wiernym, lub odchodzi do krzesła. Koncelebransi podchodzą do ołtarza jeden za drugim, lub, jeśli używa się dwóch kielichów, parami. Przyjmują Najśw. Krew i po-

wracają na miejsce, gdzie siedzieli. Diakon, lub koncelebrans, ociera kielich puryfikaterzem po Komunii każdego z koncelebransów.

b) Celebrans główny pije Krew Pańską jak zwykle, stojąc przed środkiem ołtarza. Koncelebransi natomiast mogą przyjmować Krew Pańską pozostając na swoich miejscach: kielich podaje im diakon albo jeden z koncelebransów; mogą też kielich podawać sobie kolejno. Kielich zawsze się ociera: czyni to albo ten, kto pije, albo ten, kto kielich podaje. Poszczególni koncelebransi zaraz po Komunii powracają na miejsce, gdzie siedzieli.

202. Jeśli Komunię przyjmuje się za pomocą rurki, postępuje się w taki sposób: Celebrans główny bierze rurkę, mówi cicho: „Krew Chrystusa niechaj mnie strzeże na życie wieczne”, wypiją trochę Krwi Najśw. i zaraz obmywa rurkę wciągając trochę wody z naczynia umieszczonego w dogodnym miejscu na ołtarzu, po czym kładzie rurkę na przygotowanej patenie. Następnie diakon lub jeden z koncelebransów, stawia kielich pośrodku, albo po prawej stronie ołtarza, na innym korporale, stosownie do warunków. W pobliżu kielicha stawia się także naczynie z wodą do obmywania rurek, oraz patenę na której się rurki później kładzie. Koncelebransi podchodzą jeden za drugim, biorą rurkę, piją trochę Najśw. Krwi, następnie obmywają rurkę spożywając trochę wody i kładą ją do przygotowanego naczynia.

203. Jeśli Komunię z kielicha przyjmuje się łyżeczką, postępuje się tak, jak w wypadku Komunii za pomocą rurki, należy jednak zadbać o to, by po Komunii łyżeczkę umieszczono w jakimś naczyniu z wodą, które po Komunii subdiakon przynosi na przygotowany stolik i tu łyżeczki obmywa i wyciera.

204. Jako ostatni przystępują diakon z subdiakonem. Subdiakon spożywa Krew Chrystusa z kielicha, który mu podaje diakon, a na słowa: „Krew Chrystusa” odpowiada: „Amen”. Następnie diakon pije Krew Chrystusa, wypija resztę Krwi, która została, po czym przynosi kielich do kredensu i tam go puryfikuje. Subdiakon zaś wyciera i nakrywa kielich, jak zwykle.

205. Komunię koncelebransów można też w taki sposób zorganizować, że każdy z nich spożywa przy ołtarzu Ciało Pana i zaraz potem Jego Krew.

Wówczas celebrans główny przyjmuje Komunię pod dwiema postaciami jak wtedy, gdy sam celebrowe Mszę, z tym jednak, że zachowuje taki sposób przyjmowania Komunii z kielicha jaki został w tym wypadku przyjęty i jest stosowany przez pozostałych koncelebransów.

Po Komunii celebransa głównego przynosi się kielich na prawą stronę ołtarza, stawiając go na osobnym korporale. Koncelebransi podchodzą kolejno przed środek ołtarza, przyklękają i spożywają

Ciało Pańskie. Następnie przechodzą na prawą stronę ołtarza i spożywają Krew Pańską, według sposobu przyjętego dla Komunii z kielicha, jak wyżej powiedziano.

Komunia asysty i puryfikacja kielicha odbywa się w sposób wyżej podany.

206. Jeśli Komunia koncelebransów odbywa się przez zanurzenie, celebrans główny spożywa Ciało i Krew Pana w zwykły sposób, zwracając uwagę na to, by w kielichu pozostała wystarczająca ilość Najśw. Krwi do Komunii koncelebransów. Następnie diakon lub jeden z koncelebransów, stawia kielich pośrodku ołtarza, lub po prawej stronie na innym korporale, razem z pateną zawierającą części hostii. Koncelebransi podchodzą kolejno do ołtarza, przyklękają, biorą hostię i zanurzwszy ją częściowo w kielichu, spożywają, podstawiając patenę pod usta. Następnie powracają na swoje miejsca, jak na początku Mszy św.

Komunię przez zanurzenie przyjmują również diakon i subdiakon, którzy na słowa koncelebransa: „Ciało i Krew Chrystusa” odpowiadają: „Amen”. Diakon spożywa przy ołtarzu wszystką Najśw. Krew, która została, kielich przenosi na kredens i tu go puryfikuje. Subdiakon zaś wyciera i nakrywa kielich jak zwykle.

Obrzędy zakończenia

207. Pozostałe czynności liturgiczne, aż o zakończenia Mszy św. wykonuje celebrans główny; koncelebransi pozostają na swoich miejscach.

208. Przed odejściem wszyscy składają należną cześć ołtarzowi. Natomiast celebrans główny ze czcią ołtarz całuje.

III. MSZA BEZ LUDU

Uwagi wstępne

209. Chodzi tu o Mszę, podczas której kapłanowi asystuje i odpowiada jeden tylko ministrant.

210. Mszę taką odprawia się w zasadzie według porządku Mszy z udziałem ludu, przy czym ministrant może wykonywać części przeznaczone dla ludu.

211. Mszę bez ministranta można odprawiać tylko w wypadku poważnej konieczności. Opuszcza się wtedy pozdrowienia oraz błogosławieństwo na zakończenie Mszy.

212. Kielich przygotowuje się przed Mszą albo na kredensie przy

ołtarzu, albo na samym ołtarzu, mszał zaś umieszcza się po lewej stronie ołtarza.

Obrzędy wstępne

213. Po złożeniu czci ołtarzowi, kapłan żegna się, mówiąc: „W imię Ojca” itd. Zwróciwszy się do ministranta, pozdrowia go, stosując jedną z przewidzianych formuł, i stojąc przed stopniami ołtarza odprawia akt pokuty.

214. Następnie podchodzi do ołtarza i całuje go ze czcią. Potem podchodzi do mszału po lewej stronie ołtarza i tu zostaje aż do zakończenia modlitwy powszechnej.

215. Najpierw czyta antyfonę na wejście i odmawia „Panie, zmiłuj się” i „Chwała na wysokości”, stosownie do przepisów.

216. Potem, z rękami złożonymi, mówi: „Módlmy się” i po stosownej przerwie odmawia z rękami rozłożonymi modlitwę. Kończy ją aklamacja ministranta: „Amen”.

Liturgia słowa

217. Po modlitwie ministrant, lub sam kapłan, czyta pierwszą lekcję i psalm oraz, gdy jest przepisana, drugą lekcję i werset do „Alleluja” lub tekst innego śpiewu.

218. Następnie, nadal na tym samym miejscu, kapłan pochyliwszy się odmawia: „Wszchemogący Boże, oczyść serce” i czyta Ewangelię. Na zakończenie całuje księgę ze czcią, mówiąc po cichu: „Niech słowa Ewangelii itd.”, ministrant zaś wypowiada słowa aklamacji.

219. Potem, stosownie do przepisów, kapłan razem z ministrantem odmawia wyznanie wiary.

220. Następną część liturgii, modlitwę powszechną, można odmówić również i w tej Mszy: kapłan odczytuje wtedy intencje a ministrant odpowiada.

Liturgia eucharystyczna

221. Opuszcza się antyfonę na ofiarowanie. Ministrant umieszcza na ołtarzu korporał, puryfikaterz i kielich, o ile nie uczyniono tego już na początku Mszy.

222. Złożenie na ołtarzu chleba oraz wlanie wina i wody odbywają się jak we Mszy z udziałem ludu, z zastosowaniem formuł wskazanych w obrzędach Mszy. Po zakończeniu tych czynności kapłan stojąc z boku ołtarza umywa ręce, które polewa wodą ministrant.

223. Modlitwę nad darami ofiarnymi i Modlitwę eucharystyczną kapłan odmawia w sposób przepisany we Mszy z udziałem ludu.

224. Modlitwę Pańską z embolizmem kapłan odmawia tak, jak we Mszy z udziałem ludu.

225. Po aklamacji kończącej embolizm, kapłan odmawia modlitwę: „Panie Jezu Chryste, Tyś powiedział” i dodaje: „Pokój Pański niech zawsze będzie z wami”. Ministrant odpowiada: „I z duchem twoim”. O ile okoliczności za tym przemawiają, kapłan przekazuje ministrantowi znak pokoju.

226. Następnie recytując z ministrantem „Baranku Boży”, kapłan łamie hostię nad pateną. Po odmówieniu „Baranku Boży” miesza postaci, mówiąc cicho: „Ciało i Krew”.

227. Po zmieszeniu postaci kapłan odmawia po cichu modlitwę: „Panie Jezu Chryste, Synu Boga żywego” lub „Niech przyjęcie”. Potem przyklęka i bierze hostię. Jeśli ministrant przyjmuje Komunię, zwraca się ku niemu, i trzymając hostię podniesioną nieco nad pateną mówi: „Oto Baranek Boży”, a następnie razem z ministrantem odmawia jeden raz: „Panie, nie jestem godzien”; po czym, zwrócony do ołtarza, spożywa Ciało Chrystusa.

Jeśli jednak ministrant nie przyjmuje Komunii św., kapłan po przyklęknięciu bierze hostię i zwrócony do ołtarza mówi po cichu jeden raz: „Panie, nie jestem godzien”, po czym spożywa Ciało Chrystusa. Przyjęcie Krwi Chrystusa odbywa się jak we Mszy z udziałem ludu.

228. Przed udzieleniem Komunii ministrantowi, kapłan czyta antyfonę na Komunię.

229. Puryfikacji kielicha dokonuje się z boku ołtarza. Potem ministrant może odnieść kielich do kredensu, można go również zostawić na ołtarzu, jak na początku Mszy.

230. Po dokonaniu puryfikacji kielicha, kapłan może zachować przez pewien czas milczenie; potem odmawia modlitwę po Komunii.

Obrzędy zakończenia

231. Przebieg obrzędów zakończenia jest taki sam jak we Mszy z udziałem ludu, opuszcza się jednak słowa: „Idźcie, ofiara spełniona”.

IV. NIEKTÓRE PRZEPISY OGÓLNE DOTYCZĄCE WSZYSTKICH MSZY

Składanie czei ołtarzowi i księdze ewangelii

232. Zgodnie ze zwyczajem przyjętym w liturgii, cześć ołtarzowi i księdze Ewangelii okazuje się przez ucałowanie. Tam jednak, gdzie znak ten nie odpowiada w pełni zwyczajom i duchowi narodu, Konferencja Biskupów ustali inny znak zastępczy, powiadamiając o tym Stolicę Apostolską.

Przyklęknięcia i ukłony

233. W czasie Mszy przyklęka się trzy razy: po podniesieniu hostii, po podniesieniu kielicha i przed Komunią. Jeśli w prezbiterium jest tabernakulum z Najśw. Sakramentem, wtedy przyklęka się także przed Mszą i po Mszy oraz ile razy ktoś przechodzi przed Najśw. Sakramentem.

234. Rozróżnia się dwa rodzaje ukłonów: pochylenie głowy i pochylenie ciała.

a) Pochylenie głowy czyni się wymawiając razem imiona trzech osób Boskich, imię Jezusa, Najśw. Maryi Panny i Świętego, ku czci którego odprawia się Mszę św.

b) Pochylenie ciała czyli ukłon głęboki, czyni się: przed ołtarzem, gdy nie ma tabernakulum z Najśw. Sakramentem; podczas odmawiania modlitw: „Wszechmogący Boże, oczyść” i „Przyjmij nas, Panie”; w czasie wyznania wiary na słowa: „I za sprawą Ducha Świętego”; w Kanonie rzymskim na słowa: „Pokornie Cię błagamy”. W ten sposób pochyłony stoi diakon, gdy prosi o błogosławieństwo przed głoszeniem Ewangelii. Ponadto kapłan pochyła się nieco, kiedy w czasie konsekracji wymawia słowa Pańskie.

Okadzenia

235. Kadzidła można używać, według uznania, w każdej formie Mszy św.:

- a) podczas procesji wejścia;
- b) na początku Mszy do okadzenia ołtarza;
- c) w czasie głoszenia Ewangelii i procesji, która je poprzedza;
- d) na ofiarowanie do okadzenia darów, ołtarza, kapłana i ludu;
- e) na podniesienie hostii i kielicha po przeistoczeniu.

236. Kapłan nakłada kadzidło do kadzielnicy i błogosławi je znakiem krzyża nic nie mówiąc.

Okadzenie ołtarza odbywa się w następujący sposób:

a) Jeśli ołtarz jest odsunięty od ściany, kapłan okadza go obchodząc go dookoła.

b) Jeśli ołtarz nie jest odsunięty od ściany, kapłan przechodząc wzdłuż niego okadza najpierw prawą, potem lewą stronę. Jeżeli krzyż jest na ołtarzu lub obok niego, okadza się go przed okadzeniem ołtarza. Natomiast jeżeli jest za ołtarzem, kapłan okadza go, kiedy przed nim przechodzi.

Puryfikacja

237. Ilekroć przyłgnie do palców jakaś cząstka hostii, zwłaszcza po łamaniu chleba i Komunii wiernych, kapłan powinien otrzeć palce nad pateną, a jeśli to konieczne, obmyć je. Ma również zebrać cząstki znajdujące się poza pateną.

238. Naczynia liturgiczne puryfikuje kapłan, albo diakon, po Komunii lub po Mszy, o ile to możliwe, na kredensie. Kielich puryfikuje się winem i wodą, lub tylko samą wodą; spożywa je sam kapłan lub diakon. Patenę wyciera się zwykle puryfikaterzem.

239. Jeśli upadnie hostia, lub jakaś jej cząstka, należy ją podnieść z czcią. Gdyby zaś rozlała się Najśw. Krew, wtedy miejsce, na które spłynęła, należy obmyć wodą, a wodę wylać do studzienki kościelnej.

Komunia pod obiema postaciami

240. Ze względu na wymowę znaku, Komunia święta nabiera pełniejszego wyrazu, gdy jest przyjmowana pod obiema postaciami. W tej bowiem formie, ukazuje się w doskonałym świetle znak uczty eucharystycznej i jaśniej wyraża się wola dopełnienia nowego i wiecznego przymierza we Krwi Pana; jaśniej też wyraża się związek istniejący pomiędzy ucztą eucharystyczną a ucztą eschatologiczną w królestwie Ojca.⁶²

241. Niech duszpasterze dołożą starań, aby wiernym, którzy uczestniczą w obrzędzie Komunii pod obiema postaciami lub są wtedy obecni, przypominać w sposób możliwie dla nich dostępny katolicką nauką Soboru Trydenckiego o Komunii świętej. Przede wszystkim mają wiernych nauczać, że według katolickiej wiary przyjmuje się całego Chrystusa i prawdziwy sakrament także pod jedną tylko postacią, i dlatego ci, którzy przyjmują tylko jedną postać nie są

⁶² Por. Św. Kongr. Obrzędów, Instrukcja *Eucharisticum mysterium*, 25 maja 1967, nr 32: AAS 69 (1967) s. 558.

pozbawieni, gdy chodzi o owoce Komunii, żadnej łaski koniecznej do zbawienia.⁶³

Ponadto niech nauczają, że gdy chodzi o udzielenie Sakramentów Kościoł posiada władzę ustalania lub zmieniania tego, co uzna za słuszne ze względu na cześć należną Sakramentom lub na pożytek przyjmujących, stosownie do okoliczności rzeczy, czasu i miejsca, z zachowaniem istotnej treści Sakramentów⁶⁴. Równocześnie niech zachęcają wiernych, by z większą gorliwością uczestniczyli w obrzędzie, w którym znak uczy eucharystycznej ukazuje się w pełniejszym blasku.

242. Na podstawie pozwolenia Biskupa i po przygotowaniu przez stosowną katechezę, Komunię pod postacią wina mogą przyjmować⁶⁵:

1) dorośli neofici w czasie Mszy, która następuje po Chrzcicie; bierzmowani dorośli w czasie Mszy związanej z Bierzmowaniem; ochrzczeni, których przyjmuje się do wspólnoty kościelnej;

2) nowożeńcy w czasie Mszy połączonej z zawarciem Małżeństwa;

3) wyświęceni podczas Mszy ich święceń;

4) ksieni we Mszy, w czasie której otrzymuje błogosławieństwo; dziewice w czasie Mszy ich konsekracji; osoby, które składają lub odnawiają śluby zakonne, w czasie Mszy połączonej z ich pierwszą profesją, jej odnowieniem i profesją wieczystą oraz ich rodzice, krewni i współbracia zakonni;

5) świeccy pomocnicy misyjni, we Mszy podczas której publicznie otrzymują misję; inne osoby we Mszy w czasie której otrzymują misję kościelną;

6) chory, który przyjmuje wiatyki, i wszyscy obecni, gdy z zachowaniem przepisów prawa, Mszę odprawia się w domu chorego;

7) diakon, subdiakon i ministranci, kiedy spełniają swoje funkcje w czasie Mszy śpiewanej;

8) w czasie koncelebrzy:

a) wszyscy, którzy spełniają wówczas rzeczywiste funkcje liturgiczne, choćby to byli świeccy, a także wszyscy alumni seminarium, biorący udział w koncelebrze;

b) w swoich kościołach lub kaplicach: wszyscy członkowie Instytutów ślubujących zachowanie rad ewangelicznych oraz członkowie innych Stowarzyszeń, w których poświęcają się Bogu przez

⁶³ Por. Sob. Tryd., Sesja XXI, Dekr. o Komunii eucharystycznej, rozdz. 1—3: Denz. 929—932 (1725—1729).

⁶⁴ Por. tamże, rozdz. 2: Denz. 931 (1728).

⁶⁵ Św. Kongr. Obrzędów, Instrukcja *Eucharisticum mysterium*, 25 maja 1967, nr 32: AAS 59 (1967) s. 558—559.

śluby zakonne, ofiarowanie lub przyrzeczenie; oprócz tego wszyscy, którzy stale zamieszkują w domu tych Instytutów i Stowarzyszeń.

9) kapłani, którzy uczestniczą w wielkich obchodach, a nie mogą ani celebrować, ani koncelebrować;

10) Wszyscy, którzy biorą czynny udział we Mszy celebrowanej, w czasie odprawiania przez nich rekolekcji; wszyscy, którzy biorą udział w zebraniu jakiegoś zespołu duszpasterskiego, podczas Mszy, w której wspólnie uczestniczą;

11) osoby, wymienione w nr 2 i 4, w czasie Mszy ich jubileuszów;

12) chrzestny, chrzestna, rodzice, współmałżonek oraz świeccy katecheci dorosłego neofity we Mszy związanej z jego inicjacją;

13) rodzice, członkowie, rodziny oraz szczególniejsi dobroczyńcy, uczestniczący we Mszy nowowyswięconego kapłana.

14) członkowie zgromadzeń we Mszy konwentualnej oraz „Mszy zgromadzenia” według nr 76 tego wprowadzenia.

243. Do Komunii pod obiema postaciami należy przygotować:

a) Jeśli Komunię z kielicha przyjmuje się za pomocą rurki: srebrne rurki dla kapłana i wszystkich, którzy przyjmują Komunię; naczynie z wodą do puryfikacji rurek i patenę do odkładania rurek;

b) Gdy Najśw. Krew rozdziela się łyżeczką: jedną łyżeczkę.

c) Gdy Komunię pod obiema postaciami rozdziela się przez zanurzenie, należy zadbać, by hostie nie były zbyt cienkie, ani też zbyt małe, lecz żeby nieco grubsze niż zazwyczaj, aby po częściowym zanurzeniu ich w Najśw. Krwi można je było dogodnie rozdzielać.

1. Obrzęd Komunii pod obiema postaciami, gdy przyjmujący Komunię piją bezpośrednio z kielicha

244. Jeśli jest obecny diakon lub inny kapłan asystujący:

a) celebrans przyjmuje jak zwykle Ciało i Krew Pańską; pamiętając przy tym, by w kielichu zostawić wystarczającą ilość Najśw. Krwi dla przyjmujących Komunię i ociera puryfikaterzem zewnętrzną stronę kielicha.

b) Celebrans podaje diakonowi kielich razem z puryfikaterzem, a sam bierze patenę lub puszkę z hostiami. Następnie celebrans i diakon tak się ustawiają, by mogli łatwo rozdzielać Komunię wiernym.

c) Przyjmujący Komunię podchodzą pojedynczo, składają należną część i stają przed celebransem. Celebrans podnosząc hostię mówi: „Ciało Chrystusa”, przyjmujący odpowiada „Amen” i otrzymuje od celebransa Ciało Chrystusa.

d) Następnie komunikujący przechodzi do diakona i staje przed nim. Diakon mówi: „Krew Chrystusa” a przyjmujący Komunię odpowiada „Amen”. Diakon podaje mu puryfikaterz i kielich, który przyjmujący, jeśli potrzeba, swymi rękami przysuwa sobie do ust. Przyjmujący Komunię trzymając lewą ręką puryfikaterz pod ustami i uważając, by się nie rozlała Najśw. Krew, wypija trochę z kielicha i odchodzi, diakon zaś ociera puryfikaterzem zewnętrzną stronę kielicha.

e) Jeśli są osoby, które przyjmują Komunię św. tylko pod jedną postacią, wówczas diakon po udzieleniu Komunii pod postacią wina wszystkim, którzy są do niej dopuszczeni, stawia kielich na ołtarzu. Celebrans zaś rozdziela wiernym Komunię i potem powraca do ołtarza. Najśw. Krew, która pozostała w kielichu, wypija albo celebrans, albo diakon, i dokonuje potem puryfikacji w zwykły sposób.

245. Jeśli nie ma diakona, ani nie asystuje inny kapłan:

a) Celebrans przyjmuje jak zwykle Ciało i Krew Pana, zwracając uwagę, by w kielichu zostawić wystarczającą ilość Najśw. Krwi dla przyjmujących Komunię i ociera puryfikaterzem zewnętrzną stronę kielicha.

b) Następnie celebrans staje w takim miejscu, by mógł wygodnie rozdzielać Komunię, po czym w zwykły sposób podaje Ciało Pańskie osobom przyjmującym Komunię pod obiema postaciami. Osoby te podchodzą, składając należną cześć, stają przed celebransem i po przyjęciu Ciała Pańskiego odchodzą trochę na bok.

c) Gdy wszyscy przyjmą Ciało Pańskie, celebrans stawia puszkę na ołtarzu i bierze kielich wraz z puryfikaterzem. Osoby, które przyjmują Komunię pod postacią wina, znów podchodzą kolejno do celebransa i stają przed nim. Celebrans mówi: „Krew Chrystusa”, przyjmujący odpowiada „Amen”, po czym celebrans podaje mu kielich i puryfikaterz. Trzymając puryfikaterz lewą ręką pod ustami, i uważając, by nie rozlać Najśw. Krwi, przyjmujący wypija trochę Krwi z kielicha i odchodzi. Celebrans zaś ociera puryfikaterzem zewnętrzną stronę kielicha.

d) Po udzieleniu Komunii pod postacią wina, celebrans stawia kielich na ołtarzu. Jeśli są osoby przyjmujące Komunię pod jedną tylko postacią, celebrans rozdziela im Komunię w zwykły sposób. Po powrocie do ołtarza spożywa resztę Najśw. Krwi i dokonuje, jak zwykle, puryfikacji.

2. Obrzęd Komunii pod obiema postaciami przez zanurzenie

246. Jeśli jest obecny diakon lub inny kapłan asystujący:

a) Celebrans wręcza mu kielich wraz z puryfikaterzem, sam

zaś bierze patenę lub poduszkę z hostiami. Następnie celebrans i diakon stają w taki sposób, by mogli wygodnie rozdzielić Komunię.

b) Przyjmujący Komunię podchodzą pojedynczo, składają należną cześć i stają przed celebransem trzymając pod ustami patenę komunijną. Celebrans po zanurzeniu części Hostii w kielichu podnosi ją mówiąc: „Ciało i Krew Chrystusa”. Przyjmujący odpowiada: „Amen”, otrzymuje Sakrament z rąk celebransa i odchodzi.

c) Komunia osób przyjmujących Najśw. Sakrament pod jedną tylko postacią, a następnie spożycie Najśw. Krwi, która pozostała w kielichu oraz puryfikacja, odbywa się w sposób wyżej podany.

247. Jeśli nie ma diakona, ani nie asystuje inny kapłan:

a) Po spożyciu Najśw. Krwi celebrans bierze lewą ręką puszkę lub patenę między palec wskazujący i środkowy oraz kielich między palec wskazujący, i staje w takim miejscu, by mógł swobodnie rozdzielać Komunię św.

b) Przyjmujący Komunię podchodzą pojedynczo, składają należną cześć i stają przed celebransem, trzymając pod ustami patenę komunijną. Celebrans po zanurzeniu w kielichu części hostii podnosi ją mówiąc: „Ciało i Krew Chrystusa”. Przyjmujący odpowiada „Amen”, otrzymuje Sakrament z rąk celebransa i odchodzi.

c) Przy najniższym stopniu ołtarza lub przy stole komunijnym można też ustawić mały stolik nakryty obrusem i korporalem; na tym stoliku celebrans stawia kielich, żeby rozdzielanie Komunii było łatwiejsze.

d) Komunia osób przyjmujących Sakrament pod jedną tylko postacią, spożycie Najśw. Krwi, która pozostała w kielichu, oraz puryfikacja, odbywa się w sposób wyżej wskazany.

3. Obrzęd Komunii pod obiema postaciami przy użyciu rurki

248. W tym wypadku celebrans przyjmuje Krew Pańską także za pomocą rurki.

249. Jeśli jest obecny diakon lub inny kapłan asystujący:

a) Rozdzielanie Ciała Pańskiego odbywa się w sposób podany wyżej w nr 244 b) i c).

b) Następnie przyjmujący Komunię podchodzi do diakona i staje przed nim. Diakon mówi: „Krew Chrystusa”. Przyjmujący odpowiada „Amen”, bierze rurkę od ministranta, wkłada ją do kielicha i spożywa trochę Najśw. Krwi, potem wyjmuje rurkę, uważając, by nie rozlać Najśw. Krwi i wkłada ją do naczynia z wodą, które trzyma w rękach ministrant, stojący obok diakona. Przez za-

czerpnięcie wody puryfikuje rurkę i składa ją w naczyniu, które podaje ministrant.

250. Jeśli nie ma diakona ani innego kapłana asystującego, wtedy sam celebrans podaje kielich każdemu z przyjmujących Komunię, zachowując porządek określony wyżej dla Komunii pod postacią wina (nr 245), a ministrant, który stoi obok niego, trzyma naczynie z wodą do puryfikacji rurki.

4. Obrzęd Komunii pod obiema postaciami przy użyciu łyżeczki

251. Jeśli jest diakon lub inny kapłan asystujący, wtedy on, trzymając kielich lewą ręką, podaje łyżeczką Krew Najśw. poszczególnym osobom przyjmującym Komunię, które pod ustami trzymają patenę komuniijną. Mówi przy tym: „Krew Chrystusa”, uważając, by nie dotknąć łyżeczką ust lub języka osoby przyjmującej Komunię.

252. Jeśli nie ma diakona ani nie asystuje inny kapłan, sam celebrans po przyjęciu Ciała Pańskiego przez wszystkie osoby przystępujące do Komunii pod obiema postaciami, rozdziela im również Najśw. Krew.

ROZDZIAŁ V

URZĄDZENIE I WYSTRÓJ KOŚCIOŁA DO SPRAWOWANIA EUCHARYSTII

I. ZASADY OGÓLNE

253. Na sprawowanie Eucharystii lud Boży gromadzi się zwykle w Kościele, lub gdy kościoła brak, w innym odpowiednim miejscu, kodnym tak wielkiego misterium. Dlatego kościoły i owe miejsca powinny być odpowiednio przystosowane do sprawowania tam czynności liturgicznych i osiągnięcia czynnego udziału wszystkich wiernych. Świątynie i przedmioty związane z kultem Bożym winny być prawdziwie godne i piękne, stanowiąc jednocześnie znaki i symbole rzeczywistości nadprzyrodzonej⁶⁶.

254. Dlatego Kościół zawsze stara się korzystać ze szlachetnej służby sztuki, dopuszczając formy artystyczne wszystkich narodów i krajów⁶⁷. Co więcej, nie tylko usiłuje zachować dzieła i skarby sztuki przekazane przez wieki poprzednie⁶⁸, i gdy zachodzi konieczność, dostosować je do nowych potrzeb, lecz również zabiega o wprowadzenie nowych dzieł, zgadzających się z duchem następujących po sobie epok⁶⁹. Dlatego formując artystów i dokonując wyboru dzieł, które mają być umieszczone w kościołach, należy poszukiwać prawdziwych wartości artystycznych, które utwierdzają wiarę i pobożność i zgodne są z prawdą, którą wyrażają, i celem, któremu służą⁷⁰.

⁶⁶ Por. Konst. o liturgii, *Sacrosanctum Concilium*, nr 122—124; Dekr. o posłudze i życiu kapłanów, *Presbyterorum ordinis*, nr 5; Św. Kongr. Obrzędów; Instrukcja *Inter Oecumenici*, 26 września 1964, nr 90: AAS 56 (1964) s. 897; Instrukcja *Eucharisticum mysterium*, 25 maja 1967, nr 24: AAS 59 (1967) s. 554.

⁶⁷ Por. Konst. o liturgii, *Sacrosanctum Concilium*, nr 123.

⁶⁸ Por. Św. Kongr. Obrzędów, Instrukcja *Eucharisticum mysterium*, 25 maja 1967, nr 24: AAS 59 (1967) s. 554.

⁶⁹ Por. Sob. Wat. II, Konst. o liturgii świętej, *Sacrosanctum Concilium*, nr 123, 129; Św. Kongr. Obrzędów, Instrukcja *Inter Oecumenici*, 26 września 1964, nr 13 c: AAS 56 (1964) s. 880.

⁷⁰ Por. Konst. o liturgii, *Sacrosanctum Concilium*, nr 123.

255. Bardzo się poleca, by kościoły były uroczyscie konsekrowane. Niechaj wierni otaczają należytą czcią kościół katedralny swojej diecezji, i swój własny parafialny, niech widzą w nim znak owego duchowego Kościoła, który mają budować i krzewić mocą swego chrześcijańskiego powołania.

256. Aby zapewnić właściwe budowanie kościołów, ich odnawianie i urządzenie, ci, do których z obowiązku należy troska o to, powinni zasięgnąć rady diecezjalnej Komisji Liturgicznej i Komisji Sztuki Kościelnej. Ordynariusz miejsca powinien korzystać z rady i pomocy Komisji zarówno wtedy, gdy chodzi o ustalenie przepisów w tej dziedzinie, jak również przy zatwierdzaniu projektów nowych budowli, a także w każdej poważniejszej sprawie ⁷¹.

II. PRZYGOTOWANIE KOŚCIOŁA DO POTRZEB ZGROMADZENIA EUCHARYSTYCZNEGO

257. Lud Boży zgromadzony na Mszę ma organiczną i hierarchiczną strukturę, której wyrazem są różne funkcje i różne czynności przy poszczególnych częściach akcji liturgicznej. Dlatego ogólny plan budowli kościelnej winien być tak pomyślany, by wyrażał niejako obraz zgromadzonego ludu, umożliwiał zachowanie należytego porządku, a także ułatwiał każdemu prawidłowe wykonywanie jego funkcji.

Wiernym i zespołowi śpiewaczemu należy zapewnić takie miejsce, któreby ułatwiało czynny udział w liturgii ⁷². Kapłan i usługujący mu powinni zajmować miejsce w prezbiterium, tj. w tej części kościoła, która podkreśla ich hierarchiczną funkcję, gdy przewodniczą w modlitwie, głoszą słowo Boże, lub posługują przy ołtarzu.

Chociaż to wszystko ma wyrażać hierarchiczną strukturę i rozmaitość funkcji, ma się jednak przyczyniać do wytworzenia wewnętrznej i organicznej jedności, przez którą ukazuje się wyraźnie jedność całego ludu świętego. Natura i piękno miejsca, oraz urządzenie wnętrza winno sprzyjać pobożności i ukazywać świętość sprawowanych tajemnic.

III. PREZBITERIUM

258. Prezbiterium powinno być wyodrębnione z wnętrza kościoła przez niewielkie wywyższenie, albo przez odmienną formę i wystrój.

⁷¹ Por. Konst. o liturgii, *Sacrosanctum Concilium*, nr 126.

⁷² Por. Św. Kongr. Obrzędów, Instrukcja *Inter Oecumenici*, 26 września 1964, nr 97—98: AAS 56 (1964) s. 899.

Jego rozmiary winny być takie, by swobodnie można było wykonywać w nim obrzędy liturgiczne⁷³.

IV. OŁTARZ

259. Ołtarz, na którym pod sakramentalnymi znakami uobecnia się ofiara krzyża, jest także stołem Pańskim. Lud Boży zaprasza się aby przystępował do tego stołu w czasie Mszy. Ołtarz jest też ośrodkiem dziękczynienia, która się spełnia przez sprawowanie Eucharystii⁷⁴.

260. W miejscu poświęconym Eucharystię należy sprawować na ołtarzu stałym lub przenośnym; natomiast poza miejscem poświęconym, zwłaszcza gdy chodzi o pojedynczy wypadek, można odprawiać na odpowiednim stole, zawsze jednak przykrywa się go obrusem i korporałem.

261. Ołtarz wówczas jest „stały”, gdy jego podstawa łącząca go z posadzką nie pozwala na przesunięcie go na inne miejsce; ołtarz „przenośny” jest to taki ołtarz, który można przesuwać.

262. Ołtarz główny nie powinien przylegać do ściany, aby łatwo można było obchodzić go dookoła i odprawiać przy nim w stronę ludu. Powinien być ustawiony w takim miejscu, by rzeczywiście stanowił ośrodek, ku któremu spontanicznie zwracać się będzie uwaga całego zgromadzenia wiernych⁷⁵.

Ołtarz główny, zgodnie z tradycją, powinien być stały i konsekrowany.

263. Zgodnie z tradycyjnym zwyczajem Kościoła i ze względu na znaczenie symboliczne, menza ołtarza stałego winna być kamienna i to z kamienia naturalnego. Za zgodą Konferencji Biskupów, można użyć innego materiału wartościowego, trwałego i odpowiednio obrobionego. Fundament i podstawa podtrzymujące menzę ołtarza mogą być z dowolnego materiału, byleby godnego i trwałego.

264. Ołtarz przenośny może być zrobiony z dowolnych materiałów szlachetnych i trwałych, jakie w danym kraju zwykle stosuje się przy sporządzaniu sprzętów liturgicznych.

265. Ołtarze stałe i przenośne konsekruje się według obrzędu zawartego w Pontyfikale Rzymskim; jednak ołtarze przenośne wystar-

⁷³ Por. tamże, nr 91: AAS 56 (1964) s. 898.

⁷⁴ Por. Św. Kongr. Obrzędów, Instrukcja *Eucharisticum mysterium*, 25 maja 1967, nr 24: AAS 59 (1967) s. 554.

⁷⁵ Por. Św. Kongr. Obrzędów, Instrukcja *Inter Oecumenici*, 26 września 1964, nr 91: AAS 56 (1964) s. 898.

czy tylko poświęcić. Nie ma obowiązku umieszczania konsekrowanego kamienia w ołtarzu przenośnym, lub na stole, na którym odprawia się Mszę poza miejscem poświęconym. (Por. nr 260).

266. Należy zachować zwyczaj umieszczania w ołtarzu konsekrowanym, lub składania pod ołtarzem, relikwii Świętych, chociażby nie byli Męczennikami. Należy się jednak zatroszczyć o stwierdzenie autentyczności tych relikwii.

267. Liczba ołtarzy bocznych powinna być niewielka, a w nowych kościołach należy je umieszczać w kaplicach oddzielonych w jakiś sposób od nawy kościoła ⁷⁶.

V. WYPOSAŻENIE OŁTARZA

268. Ze względu na szacunek należy przy sprawowaniu pamiętki Pana jak i uczcie Eucharystycznej, na której rozdziela się Ciało i Krew Pańską, ołtarz powinien być przykryty przynajmniej jednym obrusem, który pod względem formy, rozmiarów i ornamentacji winien być dostosowany do kształtu ołtarza.

269. Świeczniki, które są wymagane przy poszczególnych czynnościach liturgicznych dla podkreślenia szacunku i uroczystego charakteru akcji liturgicznej, należy umieścić na ołtarzu lub obok niego, uwzględniając strukturę ołtarza i prezbiterium. Należy odpowiednio wkomponować je we wnętrze, przy czym nie powinny przesłaniać wiernym ołtarza, by łatwo było widzieć, co się na ołtarzu czyni i co na nim się składa.

270. Podobnie i krzyż powinien być umieszczony na ołtarzu lub obok niego i dobrze widoczny dla zgromadzonych wiernych.

VI. SIEDZENIA DLA KAPŁANA I MINISTRANTÓW, CZYLI Miejsce Przewodniczenia

271. Krzesło kapłana winno podkreślać jego funkcję przewodniczącego zgromadzenia i kierującego modlitwą, dlatego najodpowiedniejsze będzie miejsce u szczytu prezbiterium, zwrócone w stronę ludu, chyba że byłoby to niemożliwe ze względu na strukturę świątyni lub inne okoliczności np. utrudniałoby łączność między kapłanem a wiernymi z powodu zbyt wielkiej odległości. Należy unikać wszelkiego podobieństwa do tronu. Siedzenia dla ministrantów należy umieścić w najdogodniejszym miejscu w prezbiterium, tak by mogli łatwo spełniać powierzone im czynności ⁷⁷.

⁷⁶ Por. tamże, nr 93: AAS 56 (1964) s. 896.

⁷⁷ Por. tamże, nr 92: AAS 56 (1964) s. 899.

VII. AMBONA CZYLI MIEJSCE GŁOSZENIA SŁOWA BOŻEGO

272. Godność słowa Bożego wymaga, by w kościele było ono głoszone z miejsca, na którym w czasie liturgii słowa spontanicznie skupiać się będzie uwaga wiernych⁷⁸.

Z zasady powinna to być stała ambona, a nie zwykły, przenośny pulpit. Odpowiednio wkomponowana we wnętrze kościoła, ambona powinna być tak umieszczona, by czytający i mówiący byli dobrze widziani i słyszani przez wiernych.

Z ambony czyta się lekcje, psalm responsoryjny oraz orędzie wielkanocne; można też stąd wygłaszać homilię i odmawiać modlitwę powszechną czyli modlitwę wiernych.

Nie wypada, aby na ambonie spełniali swe funkcje: komentator, kantor, i prowadzący chór.

VIII. MIEJSCE PRZEZNACZONE DLA WIERNYCH

273. Ustalając miejsca dla wiernych należy zatroszczyć się o to, by wierni mogli jak najpełniej wzrokowo i duchowo uczestniczyć w liturgii. Pożyteczne jest ustawienie dla nich ławek lub krzeseł. Należy znieść zwyczaj rezerwowania miejsc siedzących dla niektórych osób⁷⁹. Miejsca zaś siedzące należy tak przygotować, by wierni mogli przyjmować postawę właściwą dla odpowiednich części liturgii i swobodnie przystępować do Komunii św.

Należy zwrócić baczną uwagę na to, by wierni mogli nie tylko dobrze widzieć kapłana i usługujących, lecz także dobrze ich słyszeć przy użyciu współczesnych środków technicznych.

IX. MIEJSCE ZESPOŁU ŚPIEWACZEGO I ORGANÓW LUB INNYCH INSTRUMENTÓW MUZYCZNYCH

274. Biorąc pod uwagę układ przestrzenny kościoła, chór należy umieścić w takim miejscu, któreby podkreślało jego znaczenie, mianowicie to, że stanowi część zgromadzonej wspólnoty i spełnia specjalną funkcję. Dzięki takiemu umieszczeniu chór będzie mógł łatwiej wykonywać swoją funkcję liturgiczną, a każdemu z członków zespołu

⁷⁸ Por. tamże, nr 96: AAS 56(1964) s. 899.

⁷⁹ Por. Konst. o liturgii, *Sacrosanctum Concilium*, nr 32; Św. Kongr. Obrzędów, Instrukcja *Inter Oecumenici*, 26 września 1964, nr 98: AAS 56(1964) s. 899.

⁸⁰ Św. Kongr. Obrzędów, Instrukcja *Musicam sacram*, 5 marca 1967, nr 23: AAS 59(1967) s. 307.

umożliwi się pełne, to jest sakramentalne uczestnictwo we Mszy św.⁸¹.

275. Organy i inne instrumenty muzyczne zatwierdzone do użytku w kościele należy tak umieścić, by służyły pomocą zespołowi śpiewaczemu, lub śpiewającemu ludowi, a także by je wszyscy dobrze słyszeli wówczas, gdy grają same.

X. PRZECHOWYWANIE NAJŚWIĘTSZEGO SAKRAMENTU

276. Gorąco się zaleca aby miejsce przechowywania Najświętszego Sakramentu znajdowało się w kaplicy odpowiedniej do prywatnej adoracji i modlitwy wiernych⁸¹. Jeśli jest to niemożliwe ze względu na układ przestrzenny kościoła i zgodne z prawem zwyczajowe, Najświętszy Sakrament należy przechowywać albo na jakimś ołtarzu, albo poza ołtarzem w odpowiednio godnej i przyozdobionej części kościoła⁸².

277. Najświętszy Sakrament należy przechowywać w jednym tabernakulum, trwałym i nienaruszalnym. Dlatego też zazwyczaj w każdym kościele winno być tylko jedno tabernakulum⁸³.

XI. OBRAZY UMIESZCZONE W KOŚCIELE JAKO PRZEDMIOT CZCI WIERNYCH

278. Zgodnie ze starą tradycją Kościoła obrazy Chrystusa Pana, Najświętszej Maryi Panny i Świętych słusznie umieszcza się w kościołach, by wierni mogli im okazywać cześć. Wystrzegać się jednak należy zbyt wielkiej ilości obrazów, a ich rozmieszczenie winno być takie, by nie odwracały uwagi od samej akcji liturgicznej⁸⁴. Nie powinno być więcej obrazów tego samego Świętego niż jeden. W ogóle urządzenie kościoła i jego ozdoby powinny pomagać rozbudzeniu pobożności całej wspólnoty wiernych.

⁸¹ Św. Kongr. Obrzędów, Instrukcja *Eucharisticum mysterium*, 25 maja 1967, nr 53: AAS 59 (1967) s. 568.

⁸² Por. tamże, nr 54: AAS 59 (1967) s. 568; Instrukcja *Inter Oecumenici*, 26 września 1964, nr 95: AAS 56 (1964) s. 898.

⁸³ Por. Św. Kongr. Obrzędów, Instrukcja *Eucharisticum mysterium*, 25 maja 1967, nr 52: AAS 59 (1967) s. 568; Instrukcja *Inter Oecumenici*, 26 września 1964, nr 95: AAS 56 (1964) s. 898; Św. Kongr. Sakramentów, Instrukcja *Nulla umquam tempore*, 28 maja 1938, nr 4: AAS 30 (1938) s. 199—200.

⁸⁴ Por. Konst. o liturgii, *Sacrosanctum Concilium*, nr 125.

XII. UWAGI OGÓLNE O URZĄDZANIU MIEJSC ŚWIĘTYCH

279. W wystroju kościoła dążyć należy raczej do prostoty niż do przepychu. W doborze elementów zdobniczych należy dbać o prawdziwość rzeczy, a ponadto zmierzać do tego, by te elementy służyły pouczeniu wiernych i odpowiadały godności miejsca sakralnego.

280. Aby urządzenie i wyposażenie kościoła odpowiadało potrzebom naszych czasów, należy otoczyć troską nie tylko te rzeczy, które są bezpośrednio związane ze sprawowaniem czynności świętych, ale także przewidzieć to, co będzie służyło wygodzie wiernych i co zwykle się przewiduje w miejscach, w których odbywają się zgromadzenia.

ROZDZIAŁ VI

RZECZY POTRZEBNE DO ODPRAWIANIA MSZY ŚW.

I. CHLEB I WINO DO SPRAWOWANIA EUCHARYSTII

281. Idąc za przykładem Chrystusa Pana, Kościół zawsze używał do odprawiania uczty Pańskiej chleba i wina z wodą.

282. Chleb, którego używa się do sprawowania Eucharystii, powinien być pszenny, zgodnie z tradycją całego Kościoła i niekwaszony, zgodnie z tradycją Kościoła łacińskiego.

283. Natura znaku domaga się tego, by materia służąca do sprawowania Eucharystii miała wygląd pokarmu. Wynika stąd, że chleb eucharystyczny, jakkolwiek niekwaszony i w formie tradycyjnej, powinien być tak sporządzony, aby kapłan w czasie Mszy z ludem mógł rzeczywiście przełamać hostię na kilka części i rozdzielić przynajmniej niektórym wiernym. Nie wyklucza się jednak małych hostii, gdy wymaga tego większa liczba przyjmujących Komunię św., lub inne racje duszpasterskie. Czynność łamania chleba, która w okresie apostołskim dała nazwę Eucharystii, wyraźniej ujawni moc i wymowę znaku jedności wszystkich w jednym chlebie. Będzie też znakiem miłości, ponieważ jeden chleb dzieli się między braci.

284. Wino do celebrowania Eucharystii powinno być z owocu winnego krzewu (por. Łk 22, 18), naturalne i czyste, to jest bez jakichkolwiek dodatków obcych substancji.

285. Z wielką troską należy dbać o to, by chleb i wino przeznaczone do Eucharystii były przechowywane w doskonałym stanie. Tak więc wino należy zabezpieczyć przed skwaśnieniem, a chleb ustrzec przed zepsuciem i zeschnięciem, które utrudniłoby jego przełamywanie.

286. Jeśli po konsekracji lub w czasie przyjmowania Komunii św. kapłan spostrzeże, że zamiast wina wlane wodę, po usunięciu wody do jakiegoś naczynia, wlewa do kielich wina z wodą i konsekruje wypowiadając słowa dotyczące konsekracji kielicha, nie ma zaś obowiązku powtórnego konsekrowania chleba.

II. SPRZĘTY LITURGICZNE — ZASADY OGÓLNE

287. Podobnie jak w budowaniu kościołów, tak też w sporządzaniu sprzętów liturgicznych Kościoł dopuszcza sztukę każdego kraju i przyjmuje takie ujęcia, które są zgodne z duchem i tradycją poszczególnych narodów, byleby wszystko to odpowiadało użytkowemu przeznaczeniu sprzętów liturgicznych.⁸⁵

Także i w tej dziedzinie troszczyć się należy o zachowanie szlachetnej prostoty, która doskonale się łączy z prawdziwą sztuką.

288. Jako materiał na sprzęty liturgiczne, oprócz tradycyjnych tworzyw, można stosować i te materiały, które według współczesnej oceny są szlachetne, trwałe i odpowiednie dla użytku sakralnego. Orzeczenia dla poszczególnych krajów wydają Konferencje Biskupów.

III. NACZYNIA LITURGICZNE

289. Wśród rzeczy wymaganych do odprawiania Mszy specjalnym szacunkiem należy otoczyć naczynia liturgiczne, wśród nich zaś głównie kielich i patenę, w których ofiaruje się wino i chleb, konsekruje się i spożywa.

290. Naczynia liturgiczne należy wykonywać z materiałów mocnych i takich, które w powszechnym przekonaniu danego kraju są materiałami szlachetnymi. Sąd o tym należy do Konferencji Biskupów. Przede wszystkim winny to być materiały niełamliwe i nie ulegające zbyt łatwo zniszczeniu.

291. Kielichy oraz inne naczynia przeznaczone do przechowywania Krwi Pańskiej, muszą mieć czasę wykonaną z takiego materiału, który nie wchłania płynów. Podstawa może być wykonana z innych materiałów trwałych i wartościowych.

292. Naczynia liturgiczne służące do składania w nich hostii, jak patena, puszka, naczynko do przenoszenia Komunii św., monstrancja oraz inne podobne mogą być wykonane z innych materiałów, uznawanych w danym kraju za szlachetne, np. z kości słoniowej lub z jakiegoś twardego drewna, byleby były stosowane do użytku liturgicznego.

293. Do konsekrowania hostii najstosowniej jest używać jednej głębszej pateny, na której złożone są hostie dla celebransa, ministrantów i wiernych.

⁸⁵ Por. Konst. o liturgii, *Sacrosanctum Concilium*, nr 128; Św. Kongr. Obrzędów, Instrukcja *Eucharisticum mysterium*, 25 maja 1967, nr 24: AAS 59 (1967) s. 854

294. Jeśli naczynia byłyby wykonane z metalu ulegającego korozji, ich wnętrze należy pozłocić. Jeśli natomiast wykonane są z metalu nierdzewnego, lub szlachetniejszego niż złoto, wówczas pozłacanie nie jest konieczne.

295. Nadanie odpowiedniego kształtu naczyniom liturgicznym należy do artysty, który powinien stosować się do wymogów sztuki swego kraju, byleby tylko naczynia te były odpowiednie dla użytku liturgicznego, dla którego są przeznaczone.

296. Przy poświęcaniu i konsekracji naczyń liturgicznych należy zachować obrzęd przepisany w księgach liturgicznych.

IV. SZATY LITURGICZNE

297. W Kościele, który jest Ciałem Chrystusa, nie wszyscy członkowie spełniają jednakowe czynności. Ta różność funkcji w wykonywaniu kultu ujawnia się w różności szat liturgicznych. Dlatego te szaty powinny być znakiem funkcji właściwej każdemu z posługujących. Poza tym szaty liturgiczne powinny przyczyniać się do upiększenia obrzędów.

298. Szatą liturgiczną wspólną dla duchownych i ministrantów wszystkich stopni jest alba, przepasana w biodrach paskiem, jeżeli nie jest uszyta w taki sposób, że przylega do ciała nawet bez paska. Jeżeli alba nie przykrywa dokładnie zwykłego stroju koło szyi, przed włożeniem alby należy włożyć humerał. Albę można zastąpić komżą, jednak nie wtedy, gdy wkłada się ornat, dalmatykę lub tunikę, lub gdy zamiast ornatu czy dalmatyki nakłada się samą stulę.

299. Właściwą szatą dla kapłana odprawiającego Mszę i inne obrzędy połączone bezpośrednio ze Mszą, jest ornat, jeśli nie przewidziano czego innego.

300. Szatą właściwą diakonowi jest dalmatyka, wkładana na albę i stulę.

301. Subdiakon nosi tunikę, którą wkłada na albę.

302. Kapłan nosi stulę zawieszoną na szyi i zwisającą przed piersią; diakon zakłada stulę na lewe ramię, prowadzi ją ukośnie przez piersi do prawego boku i tam ją spina.

303. Kapy używa kapłan podczas procesji oraz innych czynności liturgicznych, zgodnie z przepisami dotyczącymi poszczególnych obrzędów.

304. Konferencje Biskupów mogą opracować i przedstawić Stolicy Apostolskiej propozycje dotyczące przystosowania kształtu szat liturgicznych do potrzeb i zwyczajów poszczególnych krajów.⁸⁶

⁸⁶ Por. Konst. o liturgii, *Sacrosanctum Concilium*, nr 128.

305. Do sporządzania szat liturgicznych oprócz tradycyjnych materiałów można używać tkanin naturalnych, właściwych danemu krajowi, oraz tkanin sztucznych, byleby odpowiadały powadze liturgii i osoby. Decyzja w takiej sprawie należy do Konferencji Biskupów.⁸⁷

306. Wypada, by piękno i wartość każdej szaty liturgicznej pochodziła nie z nadmiaru ozdób, lecz z materiału i formy szaty. Dozwolone są ozdoby figuralne, czy symbole, które wskazywałyby na sakralny charakter tych szat, ale nie takie, które nie przystoją ich sakralnemu charakterowi.

307. Rozmaitość kolorów szat liturgicznych ma na celu wyrażenie w sposób zewnętrzny charakteru sprawowanych misterii wiary, a także idei rozwoju życia chrześcijańskiego w ciągu roku liturgicznego.

308. Gdy chodzi o kolor szat liturgicznych, należy zachować tradycję, mianowicie:

a) Koloru białego używa się w Oficjach i Mszach okresu wielkanocnego i Narodzenia Pańskiego; w święta i wspomnienia Chrystusa Pana, z wyjątkiem tych, które dotyczą Jego Męki; w święta i wspomnienia Najświętszej Maryi Panny, Świętych Aniołów, świętych którzy nie byli Męczennikami, w uroczystość Wszystkich Świętych (1 listopada) i św. Jana Chrzciciela (24 czerwca) w święta św. Jana Ewangelisty (27 grudnia), Katedry św. Piotra (22 lutego) i Nawrócenia św. Pawła (25 stycznia).

b) Koloru czerwonego używa się w niedzielę Męki Pańskiej, w Wielki Piątek, w niedzielę Zesłania Ducha Świętego, w główne święta Apostołów i Ewangelistów i dni Świętych Męczenników.

c) Koloru zielonego używa się w Oficjach i Mszach w ciągu roku.

d) Koloru fioletowego używa się w okresie Adwentu i Wielkiego Postu. Można go również stosować w Oficjach i Mszach za zmarłych.

e) Koloru czarnego można używać we Mszy za zmarłych.

f) Koloru różowego można użyć w niedzielę „Gaudete” (III Adwentu) i w niedzielę „Laetare” (IV Wielkiego Postu). Konferencje Biskupów mogą ustalić i przedstawić Stolicy Apostolskiej inne zasady, które by lepiej odpowiadały potrzebom i duchowi poszczególnych narodów.

309. W dni bardziej uroczyste można używać wspanialszych szat liturgicznych, chociażby nie były one w kolorze dnia.

⁸⁷ Por. tamże.

310. Msze wotywno odprawia się w kolorze przewidzianym dla tej Mszy albo w kolorze dnia lub okresu liturgicznego. Natomiast Msze okolicznościowe odprawia się w kolorze własnym albo w kolorze dnia lub okresu.

V. INNE RZECZY PRZEZNACZONE DO UŻYTKU KOŚCIELNEGO

311. Oprócz naczyń i szat liturgicznych, dla których przepisuje się określony materiał, inne sprzęty przeznaczone do użytku liturgicznego lub jakiegokolwiek innego zastosowania w kościele, winny być godne i odpowiadać celowi, któremu służą.

312. Troskliwie należy zabiegać o to, by także w rzeczach mniejszej wagi zachowane były zasady estetyki, a szlachetna prostota łączyła się z czystością.

ROZDZIAŁ VII

WYBÓR MSZY I JEJ CZĘŚCI

313. Skuteczność duszpasterska liturgii z pewnością się zwiększy, gdy teksty czytań, modlitw i śpiewów zostaną dostosowane, o ile się da, do potrzeb, duchowego przygotowania i poziomu intelektualnego uczestników. Da się to osiągnąć przez należyte wykorzystanie szerokich uprawnień w zakresie wyboru tekstów, które są niżej podane.

Z tej racji przy układaniu formularza Mszy kapłan powinien uwzględniać raczej duchowe dobro zgromadzenia, niż swoje osobiste upodobania. Niech też pamięta, by dokonywać wyboru tekstów w porozumieniu z asystą i tymi, którzy mają jakiś udział w wykonywaniu liturgii, nie wykluczając wiernych w sprawach, które ich bardziej bezpośrednio dotyczą.

Wobec rozległych możliwości w dziedzinie doboru różnych części Mszy jest nieodzowne, aby diakon, lektorzy, psalmista, kantor, komentator i chór, przed rozpoczęciem liturgii dokładnie zapoznali się z tekstami, które do nich należą, tak by nie zdarzały się sytuacje nieprzewidziane.

Harmonijne ułożenie i wykonanie obrzędów bardzo ułatwia duchowy udział wiernych w Eucharystii.

I. WYBÓR MSZY

314. W uroczystości kapłan obowiązany jest stosować się do kalendarza kościoła, w którym celebruje.

315. W niedziele, w dni powszednie Adwentu, okresu Narodzenia Pańskiego, Wielkiego Postu, okresu wielkanocnego, w święta i we wspomnienia obowiązkowe:

a) jeśli Mszę św. odprawia się z udziałem ludu, kapłan ma się stosować do kalendarza kościoła, w którym celebruje;

b) jeśli Mszę św. odprawia się bez udziału ludu, kapłan może wybrać albo kalendarz kościoła, albo kalendarz własny.

316. W dni, w które wypada wspomnienie dowolne:

a) W dni powszednie Adwentu od dnia 17—24 grudnia, w ciągu oktawy Narodzenia Pańskiego i w dni powszednie Wielkiego Postu, kapłan odprawia Mszę z bieżącego dnia liturgicznego, jeżeli w takim dniu w kalendarzu ogólnym przypada wspomnienie, może odmówić kolektę z tego wspomnienia, poza środą popielcową i Wielkim Tygodniem.

b) W dni powszednie Adwentu przed dniem 17 grudnia, w dni powszednie okresu Narodzenia Pańskiego i Wielkanocy, kapłan może wybrać albo Mszę z dnia powszedniego, albo Mszę o Świętym lub o jednym ze Świętych, których wspomnienie przypada, albo Mszę o jakimś Świętym wpisanym w tym dniu w Martyrologium.

c) W zwykłe dni powszednie kapłan może wybrać albo Mszę z dnia powszedniego, albo jedną z Mszy w różnych okolicznościach, albo Mszę wotywną.

Kapłan odprawiający z udziałem ludu powinien troszczyć się przede wszystkim o duchowe dobro wiernych i strzec się narzucania im swoich upodobań. Postara się zwłaszcza o to, by zbyt często bez dostatecznego powodu nie opuszczać czytań, które w lekcjonarzu są wyznaczone na poszczególne dni; Kościół bowiem pragnie, aby wiernym hojniej zastawiono stół Słowa Bożego.⁸⁸

Z tej samej przyczyny powinien z umiarem stosować Msze żałobne, albowiem każdą Mszę ofiaruje się tak za żywych jak za zmarłych, i w każdej Modlitwie eucharystycznej wspomina się o zmarłych.

Tam, gdzie sercu wiernych bliskie są wspomnienia dowolne Najśw. Maryi Panny lub Świętych, należy odprawić przynajmniej jedną Mszę z tych wspomnień, aby w ten sposób zadośćuczynić ich uprawnionej pobożności.

Gdy istnieje swoboda wyboru między wspomnieniem wpisanym do kalendarza ogólnego a wspomnieniem umieszczonym w kalendarzu diecezjalnym lub zakonnym, pierwszeństwo przysługuje, zgodnie z tradycją, wspomnieniu partykularnemu, o ile nie ma między nimi innych różnic.

II. WYBÓR TEKSTÓW MSZALNYCH

317. Przy wybieraniu tekstów różnych części Mszy, tak z okresów roku kościelnego, jak o Świętych, należy zachować następujące normy.

⁸⁸ Por. Konst. o liturgii, *Sacrosanctum Concilium*, nr 51.

Czytania

318. W niedziele i święta są trzy czytania, mianowicie czytanie Proroka, Apostola i Ewangelii; w ten sposób wychowuje się chrześcijan do zrozumienia ciągłości dzieła zbawienia, zgodnie z przedziwną pedagogią Bożą.

Jest bardzo pożądane, aby te trzy czytania naprawdę się odbywały; jednak ze względu na racje duszpasterskie i na podstawie dekretu Konferencji Biskupów, dopuszczalne jest stosowanie tylko dwóch czytań. Gdy się dokonuje wybotu między dwoma pierwszymi czytaniem, należy czynić to w myśl przepisów zawartych w lekcjonarzu, i mając na względzie wprowadzenie wiernych w głębsze poznanie Pisma Św. Natomiast stanowczo nie można zdecydować o wyborze tylko to, że tekst jest krótszy lub łatwiejszy.

319. W lekcjonarzu na dni powszednie umieszczone są czytania na poszczególne dni każdego tygodnia w ciągu całego roku; należy więc z zasady stosować te czytania w te dni, na które je wyznaczono, chyba że wypadnie uroczystość lub święto. Jeśli jednak czytanie ciągłe Pisma zostanie przerwane w ciągu tygodnia przez jakieś święto czy jakiś specjalny obchód liturgiczny, kapłan ma prawo, mając na uwadze porządek czytań całego tygodnia, albo części opuszczone połączyć z innymi, albo zdecydować, którym tekstom należy dać pierwszeństwo.

W czasie Mszy dla specjalnych grup, kapłan może wybrać czytania odpowiedniejsze na tę okoliczność byleby pochodziły z zatwierdzonego lekcjonarza.

320. Ponadto specjalny wybór tekstów Pisma św. podano dla Mszy, w czasie których udziela się pewnych sakramentów czy sakramentaliów, albo które odprawia się w szczególnych sytuacjach życiowych. Lekcjonarze te ułożono w tym celu, aby przez lepszy dobór słowa Bożego, słuchających go wiernych wprowadzać w pełniejsze rozumienie tego misterium, w którym uczestniczą, i wychowywać do większego umiłowania słowa Bożego. Tak więc w wyborze tekstów, które się czyta na zgromadzeniu liturgicznym, należy się kierować zarówno względami duszpasterskimi jak i swobodą wyboru, która została udzielona w tej dziedzinie.

Modlitwy

321. Liczne prefacje, którymi wzbogacono Mszał Rzymski, mają na celu rozwinięcie w różnym ujęciu tematu dziękczynienia w Modlitwie eucharystycznej i pełniejsze oświetlenie różnych aspektów misterium zbawienia.

322. Zasady wyboru Modlitwy eucharystycznej są następujące:

a) Pierwszą Modlitwę eucharystyczną (Kanon rzymski), którą zawsze można odmawiać, zaleca się stosować w dni, które mają własne „Zjednoczeni”, i we Mszach z własnym „Prosimy Cię, Boże, przyjmij”, a także w święta Apostołów i Świętych, których imiona wspomina się w tekście Modlitwy; wskazane jest również odmawianie tej Modlitwy w niedziele, jeśli raczej duszpasterskie nie zalecają wyboru innej Modlitwy eucharystycznej.

b) Druga Modlitwa eucharystyczna, ze względu na swe cechy charakterystyczne, zalecona jest w dni powszednie i w specjalnych okolicznościach.

Modlitwa ta ma wprawdzie własną prefację, ale można ją odmawiać i z innymi prefacjami, z tymi zwłaszcza, które ujmują tajemnicę zbawienia w sposób syntetyczny, np. z prefacjami na zwykłe niedziele lub prefacjami zwykłymi. Kiedy Mszę odprawia się za jakiegoś zmarłego, można użyć specjalnej formuły, zamieszczonej przed „Pamiętaj”.

c) Trzecią Modlitwę eucharystyczną można odmawiać z każdą prefacją. Poleca się stosować tę modlitwę w niedziele i święta. W czasie tej Modlitwy można zastosować specjalną formułę za zmarłego, którą wprowadza się po słowach: „Zjednocz ze sobą wszystkie dzieci swoje rozproszone po całym świecie”.

d) Czwarta Modlitwa eucharystyczna posiada prefację niezmienną i podaje pełniejsze streszczenie dziejów zbawienia. Można ją stosować, gdy Msza nie ma własnej prefacji, a poleca się ją we wspólnotach wiernych, posiadających głębszą znajomość Pisma świętego.

Do tej Modlitwy, ze względu na jej budowę, nie można wprowadzać specjalnej formuły za zmarłego.

e) Modlitwy eucharystycznej posiadającej własną prefację można użyć razem z tą prefacją, także wtedy, gdy we Mszy jest przepisana prefacja okresowa.

323. W każdej Mszy odmawia się modlitwy podane w jej formularzu, chyba że istnieją inne wskazania.

Jednak we Mszach ze wspomnień odmawia się albo własną kolektę, albo kolektę z Mszy wspólnej; natomiast modlitwy nad darami ofiarnymi i po Komunii, o ile nie przepisano własnych, można zaczerpnąć albo z Mszy wspólnej albo z dni powszednich przypadającego okresu liturgicznego.

W zwykłe dni powszednie można odmówić, oprócz modlitw z poprzedniej niedzieli, także modlitwy z innej niedzieli zwykłej, albo jedną z modlitw w różnych okolicznościach, zamieszczonych

w Mszale. Zawsze jednak można z wymienionych Mszy wziąć tylko kolektę.

W ten sposób ma się do dyspozycji większy wybór tekstów, dzięki czemu istnieje nie tylko możliwość ciągłego odnawiania tematów modlitwy zgromadzenia liturgicznego, lecz także możliwość odpowiedniego zharmonizowania tej modlitwy z potrzebami wiernych, Kościoła i świata. W ważniejszych okresach roku osiąga się to dostosowanie za pośrednictwem modlitw wyznaczonych w Mszale na poszczególne dni okresu.

Śpiewy

324. Przy doborze śpiewów między czytaniem oraz śpiewów na wejście, przygotowanie darów i na komunię, należy zachować przepisy podane na właściwym miejscu.

Specjalne uprawnienia

325. Oprócz wyżej wymienionych uprawnień dotyczących wyboru bardziej odpowiednich tekstów, udziela się Konferencjom Biskupów władzy do wprowadzania, w szczególnych okolicznościach, pewnych zmian dotyczących czytań, pod warunkiem, że teksty będą wybierane z prawnie zatwierdzonego lekcjonarza.

ROZDZIAŁ VIII

MSZE I MODLITWY OKOLICZNOŚCIOWE I WOTYWNE ORAZ MSZE ZA ZMARŁYCH

I. MSZE I MODLITWY OKOLICZNOŚCIOWE I WOTYWNE

326. Ponieważ liturgia sakramentów i sakramentaliów sprawia, że łaska Boża wypływająca z misterium paschalnego uświęca prawie wszystkie wydarzenia życia wiernych, należyście usposobionych⁸⁹ i ponieważ Eucharystia jest najgodniejszym Sakramentem, dlatego Mszał podaje wzorce takich Mszy i modlitw, które można stosować w różnych okolicznościach życia chrześcijańskiego, w potrzebach całego świata, Kościoła powszechnego lub lokalnego.

327. Rozszerzenie możliwości w zakresie wyboru czytań i modlitw przemawia za tym, aby Msze okolicznościowe były odprawiane niezbyt często, to jest gdy wymaga tego potrzeba.

328. We wszystkich Mszach okolicznościowych, o ile nie podano wyraźnie przeciwnych zastrzeżeń, wolno stosować czytania z dni powszednich oraz związane z nimi śpiewy, jeśli odpowiadają sprawowanej liturgii.

329. Istnieją trzy rodzaje Mszy okolicznościowych:

a) Msze obrzędowe, połączone z udzielaniem niektórych sakramentów i sakramentaliów.

b) Msze w różnych potrzebach, odprawiane w niektórych okolicznościach, występujących co pewien czas lub powtarzających się w stałych terminach.

c) Msze wotywny, o Tajemnicach Pańskich lub ku czci Najśw. Maryi Panny i Świętych, dobierane zgodnie z pobożnością wiernych.

330. Msze obrzędowe są zakazane w niedziele Adwentu, Wielkiego Postu i okresu Wielkanocnego, w uroczystości oraz w środę popielcową i w Wielkim Tygodniu. Ponadto należy zachować przepisy podane w rytuale lub w samym formularzu mszalnym.

⁸⁹ Por. Konst. o liturgii, *Sacrosanctum Concilium*, nr 61.

331. Kompetentna władza może wybrać ze Mszy w różnych potrzebach Msze, które będą odprawiane z okazji publicznych modlitw błagalnych, wyznaczonych w ciągu roku przez Konferencję Biskupów.

332. Gdy zajdzie jakaś poważniejsza potrzeba, lub wymaga tego pożytek dusz, Mszę odpowiadającą tej potrzebie można odprawić na polecenie lub za zgodą Ordynariusza miejsca we wszystkie dni, z wyjątkiem uroczystości oraz niedziel Adwentu, Wielkiego Postu i okresu Wielkanocnego, środy Popielcowej i Wielkiego Tygodnia.

333. W dni, w które wypada wspomnienie obowiązkowe, albo dzień powszedni Adwentu, Narodzenia Pańskiego i okresu Wielkanocnego, wykluczający Msze wotywny, jeżeli prawdziwa potrzeba lub dobro dusz tego wymaga, można odprawić dla ludu Mszę odpowiadającą tej potrzebie; decyduje o tym rektor kościoła albo sam celebrans.

334. W zwykłe dni powszednie, w które wypadają wspomnienia dowolne, albo oficjum dnia powszedniego, wolno odprawić jakąkolwiek Mszę lub użyć jakiegokolwiek modlitwy okolicznościowej, z wyjątkiem Mszy obrzędowych.

II. MSZE ZA ZMARŁYCH

335. Kościół składa za zmarłych eucharystyczną Ofiarę Paschy Chrystusa w tym celu, aby dzięki jedności wiążącej wszystkie członki Chrystusa jednym wypraszać pomoc duchową a innym przynosić pociechę płynącą z nadziei.

336. Pierwsze miejsce wśród Mszy za zmarłych zajmuje Msza pogrzebowa; można ją odprawiać we wszystkie dni z wyjątkiem uroczystości obowiązujących oraz niedziel Adwentu, Wielkiego Postu i okresu Wielkanocnego.

337. W dni, w które wypada wspomnienie obowiązkowe albo dzień powszedni, poza środą popielcową i Wielkim Tygodniem, można odprawiać następujące Msze za zmarłych: po otrzymaniu wiadomości o zgonie, z okazji ostatecznego pogrzebu zmarłego i w pierwszą rocznicę zgonu.

Inne Msze za zmarłych, czyli Msze „codzienne” można odprawiać w tych dniach, w których są dozwolone Msze wotywny, byleby ofiarowano je rzeczywiście za zmarłych.

338. Podczas Mszy pogrzebowej powinna być z zasady krótka homilia, która w żadnym wypadku nie może mieć charakteru pochwalnej mowy żałobnej. Poleca się również homilię podczas innych Mszy za zmarłych, które odprawia się z udziałem ludu.

339. Wiernych, zwłaszcza należących do rodziny zmarłego, trzeba zachęcać, aby uczestniczyli w ofierze eucharystycznej składanej za zmarłego przez przyjęcie Komunii św.

340. Jeśli Msza pogrzebowa łączy się bezpośrednio z obrzędem pogrzebu, wówczas po odmówieniu modlitwy po Komunii, opuściwszy obrzędy zakończenia, odprawia się obrzęd ostatniego polecenia czyli pożegnania zmarłego; obrzęd ten można odprawiać wyłącznie przy zwłokach.

341. Przy układaniu i wybieraniu części zmiennych Mszy za zmarłych, zwłaszcza Mszy pogrzebowej (np. modlitwy, czytania, modlitwa powszechna) należy mieć na uwadze względy duszpasterskie, w odniesieniu do zmarłego, jego rodziny i obecnych. Specjalną uwagę zwrócić duszpasterze na tych, którzy z okazji pogrzebu są obecni w czasie sprawowania liturgii lub słuchają Ewangelii, czy to będą niekatolicy czy też katolicy nie uczestniczący nigdy albo prawie nigdy w Eucharystii, lub którzy uchodzą za takich, co utracili wiarę; kapłani bowiem są sługami Dobrej Nowiny Chrystusowej dla wszystkich ludzi.

S K O R O W I D Z R Z E C Z O W Y

Liczby oznaczają numery paragrafów

- Adwent: 42, 315, 31, 332, 336.
 Aklamacje ludu: 14, 15, 30, 89, 91, 35, 95, 55 b, 17 a, 111.
 Akt pokuy: 16, 23, 29, 87.
 Alba: 304, 305, 298, 81, 300, 301, 161.
 „Alleluja”: 21, 37—39, 92—93, 131.
 Ambona: 272.
 „Amen”: 32, 88, 107, 55 h, 56 k, 122, 86.
 Ampułki: 80 c, 103.
 Anamneza: 55 e.
 Antyfony: 26, 215, 50, 221, 56 i, 228.
 „Baranku Boży”: 17 b, 56 e, 113, 226.
 Bicie się w piersi: 176.
 Błogosławieństwo kopiańskie na końcu Mszy: 57 a, 124, 211.
 Bok ołtarza: 106, 222, 103, 229, 214.
 „Bogu niech będą dzięki”: 124.
 Boże Narodzenie: 158 c, 98.
 Ceremoniarz: 69.
 Chleb: 281—285, 49, 101.
 Chór, zob. Schola cantorum.
 Chrzest: 242 (1), 242 (12).
 „Chwała na wysokościach”: 17, 24, 31, 87.
 „Chwała Tobie, Chryste”: 35, 95, zob. Aklamacje ludu.
 „Ciało Chrystusa niechaj mnie strzeże”: 116, 199.
 „Ciało Chrystusa — Amen”: 117.
 Ciche modlitwy: 93, 95, 102—104, 106, 113, 114, 116, 131.
 Czytania biblijne: 9, 33—35, 66, 89, 142, 145, 34, 131, 272, 217—218, 313, 316, 318—320, 327—328, 341. Zob. grupy specjalne.
 Diakon: 34, 47, 49, 51, 61, 71, 127—141, 167, 194, 199, 201, 204, 206, 242 (7), 81 b, 298, 300, 302.
 Doksologia: 55 h, 110, 135, 178, 182, 190, 191, 56 a.
 Dyrygent chóru: 64, 272.
 Dzień powszedni: 319, 316, 323.
 Dziękczynienie po Komunii św.: 56 j, 121, 230.
 Dzwonienie: 109.
 Embolizm: 56 a, 111, 193, 224.
 Epikleza: 55 c.
 Epistoła: 65, 66, 142 b, 145, 217.
 Eucharystia: 1—5, 48, 326.
 Ewangelia: 34, 21, 35, 232, 92—96, 131, 218.
 Ewangeliarz: 79, 82 c, 134, 128, 84, 129, 144, 131, 218.
 Gesty: 20—22, 62.
 Głos kapłana: 12, 18, 170.
 Graduale Romanum: 26, 36, 37, 50, 56 i.
 Graduale simplex: 26, 36, 37, 50, 56 i.
 Gradual: 36, 39.
 Grupy specjalne: dobór czytań dla nich: 319.
 Homilia: 9, 33, 41, 42, 165, 338, 97, 272, 21.
 Hostie konsekrowane w czasie Mszy: 56 h.
 Humerał: 81, 298.
 Hymny: 19, 56 j, 121, 124, 140, 231.
 Inklinacje, zob. ukłon.
 Instrumenty muzyczne: 12, 275.
 Introit: 22, 24—26, 162, zob. język łaciński.
 Język łaciński: 19.
 Kadzidło: 82 a, 93, 131, zob. okadzenia.
 Kadzielnica: 82 a.

- Kalendarz mszalny: 314, 312, 316.
 Kanon Rzymski: 322 a, 171—178.
 Kantor: 26, 30, 36—37, 90, 47, 10, 56, 28, 64, 272, 87.
 Kapą: 303—310.
 Kaplica: 276, 267.
 Kielich: 290—291, 294, 295, 296, 80 c, 49, 100, 200—206, 244—252.
 Kłękanie: 233, 84, 115, 125, 21, 197, 98.
 Kobieta, jej funkcje: 66, 70.
 Kolekta: 10, 12, 13, 21, 24, 32, 88, 216, 323.
 Kolor szat liturgicznych: 307—310.
 Komentator: 68 a, 272.
 Komunia święta: 56, 110—122, 136—138, 149—151, — w Mszach koncelebrowanych: 192—206, — pod dwiema postaciami: 56 h, 118, 240—252, 137, 150.
 Komża: 81 d, 298.
 Koncelebra: 59, — kiedy dozwolona: 153—158, — obrzęd: 159—208.
 Konsekracja: 55 d, 21, 234 b, 233, 174 c, 180 c, 184 c, 188 c.
 Korporał: 80 c, 49, 100, 102—103, 230.
 Kredens: 80 c, 212, zob. puryfikacja.
 Krzyż: 79, 270, 82 b, 143, 236.

 Lekcjonarz: 36—37, 80 b.
 Lektor: 26, 90, 56 i, 34, 66, 70, 71, 78, 89, 91, 82 c, 272.
 Lichtarze: 82 b, 143, 79, 84, 269, 94, 131.
 Ławki dla wiernych: 273.
 Łyzeczka do Komunii św.: 203, 251—252.

 Milczenie: 32, 88, 216, 47, 56 j, 121, 130, 122.
 Ministrant: 72, 78, 209, 211.
 Modlitwa Eucharystyczna: 10, 12, 13, 48, 54—55, 108—110, 134—135, 148, 169—191, 223.
 Modlitwa nad darami: 10, 12, 13, 53, 107, 223, 323.
 Modlitwa nad ludem: 57 a, 124.
 Modlitwa Pańska: 16, 56 a, 110, 192, 224, 19.

 Modlitwa po Komunii: 10, 12, 13, 56 k, 122, 323.
 Modlitwa powszechna czyli wiernych: 16, 21, 33, 45—47, 99, 61, 131—132, 99, 272, 220, 341.
 Modlitwy w różnych potrzebach: 323.
 Monstrancja: 292, 294, 295, 296.
 „Módlmy się”: 88, 122.
 Msza bez ludu: 209—231, 312 b, 316.
 Msza konwentualna: 76, 153 (2a).
 Msza typiczna: 77—208.
 Msza z ludem: 77—208, 313—316.
 Mszał: 80 a, 49, 100.
 Msze obrzędowe: 329 a, 330, 320.
 Msze w różnych potrzebach: — ad diversa: 316, 323—334, — pro variis necessitatibus: 327—328, 329 b, 331—334.
 Msze żałobne: 316, 335—341, 322.

 Naczynia liturgiczne: 289, 290—292, 294, 293, 295, 296.
 Niedziela: 31, 42, 44, 75, 77, 315, 318, 332, 336.

 Obrazy świętych: 278.
 Obrusy: 79 268, 260.
 Odpowiedzi ludu: zob. Aklamacje, Amen.
 Ogłoszenia dla wiernych: 123, 139.
 Okadzenie: 235, 236, 27, 85, 129, 144, 163, 51, 15, 133, 147, 95.
 Ołtarz: 259, 260, 261, 262, 263, 264, 265, 267, 268—270, 27, 84—85, 129, 144, 163, 214, 125, 208, 232.
 Organista: 63.
 Organy: 12, 275.
 Ornat: 81 a, 299, 161, 304—310.
 Ostariusze: 68 b.

 Pasek (cingulum): 81, 298.
 Patena: — kielichowa: 290, 292—296, 80 c, 102, 120, 138, 212, 229, — dla wiernych: 80 c, 117, 246 b, 247 b, 251.
 Pogrzeb: — Msza pogrzebowa: 336, 338, 341.
 Postawa ciała: 20—22.
 Prefacja: 55 a, 108, 168, 321—322.

Procesja: 25—26, 79, 82—84, 128, 162, 56 i, 119.

Puryfikacja: 237—239, 206, 229.

Puszka na komunikanty: 29 c, 292, 80 c.

Rurka przy Komunii św.: 200, 202, 243 a, 248—250.

Schola cantorum: 63, 257, 274.

Sekwencje: 40.

Sprzęty liturgiczne: 287—312.

Stolik mały do rozdawania Komunii św. pod dwiema postaciami: 247 c.

Struktura Mszy św. 7—57.

Stuła: 304—310.

Subdiakon: 65, 142—152, 34.

Szaty liturgiczne: 297, 81, 161, 298—310.

Święta: 31, 315, 77, 318, 42.

Tabernaculum: 276, 277, 233.

Ucałowanie ołtarza: 232, 27.

Uklon: 234, 84, 93, 96, 98, 104, 125, 131.

Welon na kielich: 80 c.

Wino: 281—286.

Wotywy: 316, 327, 329 c, 334, 328.

Wyznanie wiary: 16, 19, 21, 33, 43—44, 98.

Zakończenie modlitw: 32.

Znak krzyża: 28, 86, 213, 236, 95.

Znak pokoju: 56 b, 112, 136, 149, 194, 225.

SPIS TREŚCI:

OGÓLNE WPROWADZENIE DO MSZAŁU RZYMSKIEGO

Wstęp	1
Rozdział I: Znaczenie i godność sprawowania Eucharystii	8
Rozdział II: Struktura, elementy i części Mszy świętej	10
Rozdział III: Urzędy i funkcje w czasie Mszy	25
Rozdział IV: Różne formy odprawiania Mszy	29
Rozdział V: Urządzenie i wystrój kościoła do sprawowania Eucharystii	57
Rozdział VI: Rzeczy potrzebne do odprawiania Mszy	64
Rozdział VII: Wybór Mszy i jej części	69
Rozdział VIII: Msze i modlitwy okolicznościowe i wotywnie oraz Msze za zmarłych	74
Skorowidz rzeczowy	77